КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК—ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC
Ukrainian Monthly Review — Lwiw Poland

Ч. 12.
ГРУДЕНЬ
1935.
РІЧНИК VIII.

НА ОКРАЮ ДНІВ

ПЛЯН ЕТАТИЗАЦІЇ МОЛОЧАРСТВА.

Хоч не виданий ще закон про монополізацію в молочарському промислі, то все таки підготовчі роботи до неї ведуться. З ґазет довідуємося, що в деяких воєвідствах уже підготовляється це молочарське »плянове хозяйство« (говорячи терміном сталінської пятирічки). Рільничі Палати в Лодзі і у Варшаві вже устійнили у себе сітку плянових монополістичних молочарських кооператив, при чому виявляється, що прийдеться ще ad hoc оснувати тут і там по кільканацять районових молочарських кооператив (досі місцеве населення не проявило ініціятиви знизу і не подбало про якісь гроші на ту ціль). Виробляються пляни (там вгорі, у воєвідствах) і поплинуть нові гроші з публичних кас на ту молочарську »пятилєтку«. Дай-біг, щоби з тими грішми не сталося таке, як зі сотками міліонів, які вже поплили на теж пляновані згори шпихлірі, пекарні, Рольнікі, Кулка Рольніче і т. д. Як відомо, з цих кредитів для польської кооперації поважну частину вже відписано, а чергова порція піде небавом на відписання (вже йдуть на цю тему дискусії).

Та хочби навіть так не сталося, хочби нові »свише дані« молочарні були ведені найбільш господарно, то нема ніякого сумніву, що сам факт наділення їх правом монополю мусівби привести до найбільш шкідливих з народньо-господарського погляду наслідків. Пройде пару літ і такі монополістичні молочарні стануть силою залізної конечности тягарем і для консумента і для продуцента (хлібороба). Ніщо не стримає орґанізації, що має право монопольного відбору молока від хлібороба, перед легковажним його трактуванням, тим більше орґанізації, фінансованої не членом-доставцем, а бюрократичною публичною установою, та від неї залежної. Не поможуть тут жадні урядові диктати цін і калькуляцій, не поможе навіть арешт і Береза, як не помагають в Совітах щорічні »чистки«, ба й розстріли: закони економіки сильніші від урядових декретів і розпорядків. Основний же закон економіки каже: де нема свобідної конкуренції, де є монополь, там є визиск і бюрократизм.

В часі, коли ціле суспільство Польщі вже в один голос протестує проти картелів, коли тріщить господарка державних і само-

врядних монополів, коли в цілій низці ділянок є поважні оферти на заступлення монополів приватними підприємствами, чи можна виходити ще з новою монополістичною імпрезою?

Не хочемо вірити, що є, крім бюрократичних чинників з Рільничих Палат, польські кооператори, які би щиро, з переконання підпирали ідею молочарського монополю. А як і є, то очевидно не передумали добре справи, на яку небезпеку вони хочуть наразити саму ідею вільної кооперації в молочарській ділянці. Їм напевно здається, що це буде ультра-кооперативно, коли одним почерком пера знищиться всіх приватних конкурентів кооперативного молочарства. А на ділі — це найгірша прислуга, яку можна зробити кооперації! Це її зетатизування, збюрократизування, це для неї смертний присуд.

Таку жахливу прислугу зробив кооперації большевицький режім. Законним примусом надавав їй пару наворотами фактичний монополь у роздрібній, а почасти й у гуртовій торговлі. Довів її до повного розкладу і руїни. Саме тепер, 22. вересня ц. р. офіційно ствердженo остаточну ліквідацію кооператив по містах СРСР; є це спроба рятувати її на селі (читайте про це у черговій замітці та у хроніці цього числа »К. Р.«).

Нехай це добре розважать ті польські кооператори, які дають себе ловити на приману легкої перемоги над приватним молочарем! Не тою дорогою йде здорове будівництво кооперації.

РУЇНА КООПЕРАЦІЇ В СРСР.

Просимо дуже нашого читача завдати собі дещо труду й зібрати потрібну дозу терпцю для того, щоби простудіювати новий сталінівський декрет про кооперацію, що поміщений у нашій »Хроніці«. Нехай вас не лякає навіть дубова мова нового указу — бо справа незвичайно важна й притім повчаюча.

Короткий зміст декрету уряду СРСР такий: признається, що від двох уже літ споживча кооперація по містах є в аґонії; цим декретом отже уряд дає »Центросоюзові« нове »завдання«: закріплятися на селі. Але-ж бо зі самого декрету дізнаємося, що й на селі споживча кооперація колись була, а тепер стоїть прépoгано. Значить: зарядження нового декрету треба трактувати не як відкриття нової ділянки для кооперативної праці, тільки як... спробу рятувати хоч на селі, що вдасться, з кооперації.

Такий висновок мусить зробити кожний, хто совісно перестудіює весь указ. Отже ніякий »новий доказ турбот уряду й партії за долю села«, ніяке нове добродійство »коханого вожда всесвітнього пролетаріяту«, а остання спроба рятувати від компромітації те, що звалося в СРСР кооперацією, а що нею не було, дякуючи повній залежности від держави і партії.

Признання деякої свободи місцевим кооперативам у виборі джерел закупу, обітниця привернення виборности орґанів коопе-

ративи (!!), признання районовим і обласним союзам права закупу товрів не лиш у московськім Центросоюзі — це все пахне відступом, пахне своєрідним кооперативним НЕП-ом, тимбільше, що зійшлося разом зі знесенням продажі на картки, з дозволом колгоспам продавати дещо зі своїх продуктів на вільнім ринку, з дозволом колгоспникам мати кусок власного города та одну коровину з пару курками та т. п.

В подібній аранжерці приходила відома НЕП у 1921 році. Принесла вона — ніде правди діти — деяку передишку народньому господарству, а режім Леніна врятувала від неминучого упадку внаслідок доби »воєнного комунізму«. Скріпила значно сили й держави — але тільки на те, щоби засліплений новими »успіхами« большевизм заохотити до »пятиліток« і колєктивізації, себто нового замаху на сільське господарство.

Не виключене, що історія повториться знову da capo.

ПРИБОРКАТИ КАРТЕЛІ!

Те, що досі про картелі говорилося на основі звичайної обсервації — найшло вже своє статистичне, себто науково обґрунтоване підтвердження. Саме появилася праця офіційного статистика, співробітника Гол. Статист. Уряду у Варшаві п. Штурм-де-Штрема п. н. »Статистика картелів в Польщі«. Подані в цій книжці інформації і підчислення переходять далеко все, що досі говорилося про картелі в Польщі; навіть півурядова »Ґазета Польська« (з 20. XI. ц. р.) називає цифри статистики ревеляцією і сензацією.

Передовсім саме число картелів: воно дійшло вже (в 1934 р.) до 216 (не числячи міжнародніх картелів, куди входять також польські картелі). Далі час появи: хто думав, що час крізи, негодування громадянства і ухвалений урядом »протикартельний« декрет охолодили в дечім картелевий розгін — той дуже помилився. Навпаки, саме останніми роками темпо росту числа картелів зростало проґресивно. В роках 1931—1934 появилося нових картелів:

1931 р. — 12, 1932 р. — 25, 1933 р. — 45, 1934 р. — 58.

Таким чином половина всіх існуючих картелві була заснована саме у періоді крізи, очевидно не для чого іншого, а для того, щоби боротися з прилюдним натиском на знижку цін та ще може й для того, аби »реґулювати«, себто пляново обмежувати »надмір« промислової продукції, а через те підтримувати високий рівень цін і збільшувати безробіття в країні.

(Для порівнання: в році 1934 число картелів у сусідній Чехословаччині зросло на 10%; в Польщі ж на 36%).

Яку ролю відіграли ті, на алярм основувані обєднання промисловців — всі знаємо. Досить пригадати, що тоді, як індекс цін рільних продуктів постійно падав, дійшовши врешті пере-

січно до несповна половини свого рівня з 1928 року (47%), а індекс промислових нескартелізованих цін знизився при деяких сирівцях навіть до 42% стану з 1928 року, а при готових некартелізованих виробах упав до 64% — то ціни картельних товарів, навіть по натиску збоку уряду обнизилися: сирівці до 91%, півфабрикати до 84%, готові вироби до 83%.

Ті цифри та ще й інші з діяльности картелів не лишають ніякого сумніву про характер картелів. Вони не виконали — поза піддержкою високих цін — жадної функції, яку можнаби оцінити, як корисну для суспільного господарства, а й та їх головна функція була для того господарства більше чим шкідливою.

Питання про те, як боротися з картелями, вимагає подрібного розгляду справи. Головна річ, аби була воля боротися, і то як в громадянстві, так і серед урядових чинників держави.

ВІДСТРАШУЮЧИЙ ПРИМІР.

Польську кооперативну — а й взагалі господарську — опінію сильно схвилювала вість про ліквідацію одної з найстарших і найбільш заслужених познанських хліборобських кооператив. Упав »Рольнік« в Познані, велика й заслужена кооперативна установа, закупочно-збутова спілка на всю округу, з власним великим маґазином-елеватором у м. Познані — по 25 літах заслуженої праці в користь своїх біля 500 членів, більших селян довколичних сіл.

Познанський »Рольнік« був заснований в добі розквіту великопольської кооперації, за взірцем тих закупочно-збутових спілок, якими так вславилася діяльність ксьондза Вавжиняка. Його розвиток ішов тріумфально вперед аж до останнього часу, коли підкосила його кріза. А підкосила тим, що »Рольнік« розборгував великі скількости товарів між окружних хліборобів (машин, погноїв, насіння), які внаслідок крізи не сплачують своїх зобовязань. Зобовязання спілки дійшли до суми 1 міліона злотих; саме недавно маґістрат Познання викинув бюра »Рольніка« зі свого будинку, еґзеквуючи залеглі чинші за цей будинок у висоті 10 тис. зл. Непокриті довги прийдеться покривати з доплат членів, які вже потратили свої високі уділи (по 300 зл. уділ!) — якщо не буде інтервенції від уряду.

Найцікавіше однак для кожного буде питання: як можна було так необережно роздавати кредити? Отже тут довідуємося, що до роздавання кредитів заохочували, а навіть приневолювали спілку державні банки в добі високої конюнктури. Петент, якому »Рольнік« відмовив кредиту, йшов на скаргу до »Банку Рольного« і той наказував дати кредит, грозячи здержати зі своєї сторони кредит »Рольнікові«.

Так то кредитова обильність »з гори« зруйнувала стару кредитову установу. Поки жилося під Німеччиною і не було легкого

доступу до державних кредитів — поти все було гаразд; ласка згори і невідступна від неї інґеренція зовнішних чинників звели кооперативу на манівці.

Наука не повинна йти в ліс (актуальне і у нас тепер, у звязку з евентуальними кредитами на молочарні)!

РАЙФАЙЗЕНКИ ОПРАВДАЛИСЯ.

В початках новочасної пропаґанди за райфайзенками, дехто висказував побоювання, чи ті маленькі місцеві щадниці зможуть встоятися при нинішних відносинах. Головним арґументом було: звідки візьметься капітал для райфайзенок та чи вони матимуть довіря в населення? Сьогодня можна уже з цілою певністю ствердити, що молоді райфайзенки, основані під кличем »дрібної ощадности«, оскільки придержувалися правдивих райфайзенських засад — з д а л и і с п и т ж и т т я, і то навіть з дуже добрим вислідом.

Вони не тільки перетривали несподіваний удар найлютішої господарської кризи, яка вдарила по них саме в добі їх народжування, кризи, яка поклала на лопатки передовсім к р е д и т. Більшість наших райфайзенок, хоч будувалася в часі господарської заверюхи, зуміла тісно звязатися зі своїми членами. Вони не перестали с в о ї й к а с і сплачувати довгів навіть тоді, як устало взагалі плачення довгів. Активність населення, одушевленого ідеєю дрібної ощадности, творила чуда, витискаючи зі села десятки і сотки злотих на ощадність навіть тоді, коли село перестало вживати сірників і нафти, коли замість білої солі стало до їди вживати чорної, призначеної для худоби, а цукор став великим святочним люксусом.

Число райфайзенок поволі збільшується. Між членами РСУК мали ми в 1934 році 412 одиниць, які надіслали білянси, значить, є живими орґанізаціями. Цих 412 спілок мали пересічно по 1159 злотих на кооперативу уділів, 810 зл. запасних фондів і 2650 зл. щадничих вкладок. Разом по 4620 зл. оборотового капіталу пересічно на райфайзенку. Невеликі це на позір суми, але зважмо, що це все н а ш е в л а с н е, що це не прислані з гори гроші, а зібрані з власних сіл! Тому їх вартість двічі—тричі більша, як грошей, уділених прим. Касам Стефчика, »на розрибок« з їх центральної каси. Ті цифри свідчать про живий звязок тих 412 кредитових одиниць з ґрунтом; разом з тим вони дають підставу надіятися припливу з того ж ґрунту нових сил і нових капіталів, тоді як при кредиті, уделенім згори, такої надії нема.

412 райфайзенок, маючи пересічно по 4620 зл. оборотового капіталу, мали в 1934 році розданих на позичках пересічно по 4200 зл. Це значить, що майже цілий змобілізований капітал був у тій службі, до якої був призначений: помагав потребуючим.

Райфайзенки не інвестують капіталів в будинках та інших довгоречинцевих льокатах, що також є доброю їх прикметою.

Вже у брошурі ред. А. Жука п. з. »Кредитова кооперація й орґанізація ощадностей«, на основі стану з 1933 року був підкреслений вдоволяючий стан наших райфайзенок та їх здорова розвоєва тенденція. Нові дані підтверджують його висновки. Тому ми повинні скріпити акцію за розбудовою цього здорового типу орґанізації, — очевидно примінюючи лише правильні методи орґанізації.

ПЕРЕМОГА ДЕФЛЯЦІЙНОЇ ЛІНІЇ.

Передбюджетова дискусія, започаткована перед двома місяцями відомими статтями »Ґазети Польскої«, зкаінчилася перемогою лінії, заступленої б. мін. Матушевским. Новий уряд п. З. М. Косцялковского пішов, як бачимо зі всього, по лінії дальшого »затискання пояса«. (Виїмок становить бюджет військового ресорту, який через те ще виріс не тільки релятивно, але й реально, через неминучу дальшу обнижку харчів і матеріялів для війська). Нема сумніву, що значна компресія доходів середньої верстви (через обнижку платень урядовців і піднесення ставок доходового податку) приведе до чергової обнижки цін землеплодів. Якби в парі з тим не прийшла обнижка цін картеліві всіх державних та самоврядних услуг і продуктів, то це поглибило б і так вже жахливі ножиці і взагалі економічні диспропорції в краю. Найбільше від того потерпить знову село.

Траґічне положення, в якому найшлися вже вибудовані такими жертвами суспільні обезпечення — наповнює турботами й неспокоєм всі катеґорії наємно працюючих людей. Якщо прийде до нового обрізання прав обезпечених, то це підкопає остаточно саму ідею примусового соціяльного обезпечення.

З тих причин екномічний світ не може без турбот глядіти у найближче майбутнє.

З ІНТЕРВЮ ПРОФЕСОРА ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ.

Наші уста вже деревіють від вічного повторювання скарг про нужду нашого краю. Нас не чують. Але від часу до часу атмосферу офіційного оптимізму сколочує несподіваний викрик жаху, коли якась стороння від нас людина зустрінеться десь припадком віч у віч з нашою дійсністю.

Такий характер носив свого часу репортаж кореспондента львівського »Курєра« про положення на Гуцульщині. Подібне враження викликає й інтервю редакції жидівської »Хвілі« з професором львівського університету др. В. Липинським (7. листопада ц. р.). Там находимо таке місце:

»Я відвідав деякі райони. Є селяни на Волині, які мають упе-

редження до лікаря, а в найкращому випадку не мають защо його спровадити. Є цілі маси, що вірять у забобони. Появляється прим. червінка. Мужики найшли лік на неї: самогон або спірт. Але не такий, що на етикеті має трупячу голову з двома зубами. Мусять бути обовязково три зуби... Такий спірт помагає... На червінку дають спірт, навіть дітям! Щось жахливого! Отже люди мруть як мухи. Або Гуцульщина... В деяких селах панує страшна нужда. Я бачив хати, в яких люди — за браком одіння — ходять н а г о!, тижнями, місяцями гніздяться у непровітрюваних помешканнях. Це кошмарні образки і годі прямо подумати, що такі речі діються у столітті радія й телевізії«.

ВИПИСКИ.

»Звільнення суспільства від тягару оплачування ренти в користь картелів є передумовою оживлення внутрішніх оборотів, зрівноваження боджету при обниженні тариф, врешті розширення здорового експорту, дякуючи більшій конкуренційности товару з Польщі« (мін. Ю. Понятовскі, »Ґосподарка Народова«).

— — — — — — — —

»Дотеперішній вислід з акції перебудови рільного устрою що до парцеляції прямо катастрофічний. Кращі маєтки, добре зорґанізовані, але без спеціяльного наставлення в якомусь напрямі, пішли в добровільну парцеляцію зі страху перед примусовою. На їх місці повстали, за малими виїмками, карикатури дрібних господарств, обтяжені надмірнми довгами, які часто удвоє перевищують ринкову вартість землі; вони не лише не є навіть мінімально загосподарені, але є образом нужди і розпуки.

»Не краще вдалася к о л ь о н і з а ц і я „К р е с і в". Замість сильних, здорових одиниць повстали дрібні господарства переважно спекулянтів, які до нині спекулюють на землі, дякуючи великій кредитовій допомозі з боку державного скарбу. Таким чином господарства, що повстали на »Кресах«, є нині принаймі у третих руках, не в тих, яким колись законно належалося першенство набуття землі...

»В додатку тепер ще в і д р о ч е н о с п л а т у рат до 1938 р., а цілий довг с к о н в е р т о в а н о н а в і т ь д о п о л о в и н и с у м и д о в г у на основі декрету з 24. X. 1934, і то власне тим особам, які довели нові дрібні рільні варстати до руїни« (»Рольнік«, орґан Мал. Тов. Рільн. Львів, стаття І. Лапчука в ч. 45).

— — — — — — — —

»Податкова моральність слушно вважається одним з головних пробних каменів громадянського виховання. Однак, чи ми її не вбиваємо систематично, мимо того, що люди, що виконують владу, добре про це знають і раді б поборювати зло. Як може виростати моральність там, де нема довіря? де кожний скарбовий урядовець може заочно видавати про громадянина осуд, що він обманець і може довільно зміняти його податкове зізнання? де

можна бути зліцитованим, втратити варстат праці через рахівничу похибку в скарбовім уряді, бо ж заява громадянина, що податок ним заплачений, навіть не береться на увагу; де належність одного злотого для скарбу може бути обложена десятьма злотими екзекуційних коштів«.

»Чи можна говорити про дійсне упрощення і здешевлення адміністрації, коли навіть в лоні самих урядів олівець або ручку видається працівникові шляхом довгої скомплікованої процедури запотребувань і многоповерхної контролі, а вже коли ходить про громадян, то його справу полагоджується з приміненням найбільш складних утруднень, через стирти ріжних свідоцтв і посвідок, з притягненням імен батька і родинного матері, і чи жонатий чи кавалєр, а як жонатий, то може має діти незаконні, а коли законні, то ще акт вінчання, ну і що поліція думає про його »благонадійність«.

»Прошу прим. потрудитися до варшавської ґазівні і сказати: панове, хочу у вас брати ґаз, вставте мені чисельник. А якже. Ще чого? Ґазу йому захочується. А подання, а заява, а посвідка від поліції. Так, від поліції«.

...»Редукується під натиском мусу платні персоналу, але не спрощення самої адміністраційної машини. В результаті поглиблюється павперизацію, а не задержується процесу кипіння в суспільстві. Білянс лихий, і то як господарський білянс, так і політичний«. (»Курієр Поранни« Варшава, 8. XI. 1935; передова В. Стпічинського).

САНКЦІЇ ПРОТИ ІТАЛІЇ.

Ті всі, що не брали серіозно цілої Ліґи Народів, а зокрема недовіряли, чи вона здобудеться справді на серіозний опір Італії, мусять признати цим разом свою помилку. (Ця помилка не приносить їм нечести, бо Ліґа Народів досі давала чимало причин для скептичного її трактування, згадати хочби японсько-китайську війну).

Факти, що пів сотні держав з обидвох земних півкуль вдалося приєднати до господарських санкцій проти Італії, як напасника, є подією історичної ваги. Не тільки тому, що це перший цього роду випадок в історії світа, не тільки тому, що акція вдалася мимо того, що її головним мотором була держава, безсумніву особисто зацікавлена в цілій справі. Також і тому, бо це важна подія економічної натури, а крім того має специфічний морально-політичний присмак.

Для економістів санкції — це великий господарський експеримент, на якому напевно вчитимуться цілі покоління законів політичної економії (наскільки дійсно можливий господарський бойкот держави, та наскільки він може фактично вплинути на її спроможність вести війну і т. д.).

Для соціольоґа і політика — санкції та їх евентуальні на-

слідки дають поле для цікавих обсервацій і рефлєксій. Бож нема сумніву, що лінія санкцій в даному випадку збігається з лінією інтересів велико-британського імперіялізму; нема одначе сумніву і в тому, що в даному конкретному випадку перемога Італії булаби скріпленням фашизму, як міжнародньої струї, та новим потоптанням ідеї недоторкальности національної суверенности відомого »права народу на самоозначення«. А тому, що Анґлія є рівночасно країною здецидованого демократизму у внутрішній політиці, ціла подія з конечности набирає закраски боротьби світу за ідею національної суверенности і демократії, як методи управління. На задній плян відходить Анґлія-імперіяліст, на чоло висовується Анґлія — оборонець демократії й загрожених малих народів!

Кольосальні проблєми — важні для цілого земного ґльобу! Анґлія має змогу придбати вдячність усіх поневолених або поневоленням загрожених народів, може вирости в очах світу до ролі того спасителя людства, яким хотів колись стати Комінтерн у добі радіодепеш »всім — всім!«; вона має змогу завоювати морально світ, якщо не заведе його надій так, як їх завела Москва.

Яку мізерну і пасивну ролю відограє ця остання при тій великій ролі, що взяла на себе Велика Британія! Якщо справді прийде до врятовання Абесинії, а в консеквенції може й до визволення інших Абесиній — то не Кремль буде збирати моральні овочі цього перелому! І не комунізмом тоді запахне в країнах, визволених від змори диктатур. По всій імовірности скріпиться скрізь той дух і та система управління, яку нині репрезентує дух Великої Британії.

Це не може остати без позитивних наслідків також для Українців, і то на всіх землях ними заселених.

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО

Совітське господарство в половині 1935 р.

Централізація С. С. С. Р. виключає існування України, як окремої господарської одиниці. Натомість є »єдиная«, »недѣлимая«. По ній ведуться статистичні обрахунки, якими ми тут і покористуємося, щоб зробити огляд в самих загальних рисах.

Весь час большевицького будівництва воно провадиться в напрямі розвитку індустрії. При тім осередок уваги влади скупчений на тяжкій індустрії. Як іде розвій, показує наступне порівнання:

рік:	1913	1928	1934
Сила електростацій (в тис. квт. на кінець року)	1098	1905	6212
Загальний обєм доменних печей в $м^3$	24320	20010	49220
Кількість мартеновських печей	224	222	304

Метальооброблююче устаткування обновляється головним чином від р. 1928. Вік машин в роботі (по даним перепису устаткування в р. 1932) такий.

	Разом машин на 10. IV. 1932	З того уставлено до р. 1913	1914—1928	1929—1932
Метальоріжучих	82.797 шт.	21,0%	35,0%	44,0
			35,0%	44,0%
Метальодавлячих	13.775 „	20,2 „	31,0 „	48,8 „
Дротяноволочильних	822 „	15,5 „	37,2 „	48,3 „

Виробництво окремих типів машин і матеріялів за рік сягає:

а) Машин:

рік:	1913	1928/29	1934	
Парових турбін (квт)	5.900	82.000	634.500	(за р. 1933)
„ кітлів ($м^2$)	28.200	126.372	197.316	(за р. 1933)
Паротягів (штук)	664	713	1.372	
Возів товарових (штук)	14.832	15.190	29.604	
Тракторів	—	3.281	94.438	
Автомобілів	—	1.390	72.466	
Комбайнів	—	—	8.300	

б) Матеріялів:

Електроенерґії (міл. квт.)	1.945	6.224	20.520
Вугілля (міл. тон)	29	40	94
Нафти (міл. тон)	9,2	13,7	25,5
Чавуну (сирого зал. міл. т.)	4,2	4,0	10,4
Сталі (міл. т.)	4,2	4,8	9,6
Дроту (міл. т.)	3,5	3,9	6,7
Заліз. криці	9,2	8,0	21,7
Міді (тис. тон)	31,1	35,5	53,3
Олива (тис. тон)	1,5	5,5	27,2
Сірчаного квасу (тис. т.)	157,0	264,9	782,0

Порівнання виробництва 1934 р. з 1913 виявляє, поруч зі структуральними перемінами, великий кількосний зріст тяжкої індустрії. Зясовується це двома причинами, але одного порядку: боротьбою за самозбереження совітської влади. Перша: робітництво уявляє з себе найважнішу соціяльну підпору режиму; на ньому — теоретично, хоч не завжди на ділі — спирається комуністична партія. Друга причина: в цій тяжкій індустрії виробляються всі роди озброєння червоної армії. Нема нічого, чим би не пожертвувала совітська влада, щоби тільки її армія була технічно добре устаткована. »Уравніловка« — комуністична засада виплат службовцям і робітничому персоналові — саме в тяжкій індустрії найраніш полетіла »к черту«! Панує »задєльщина«, »акордщина« і т. п. буржуазно-капіталістичні способи витискання енерґії з працівників...

Легка ж індустрія не належить до фаворизованих. В кількоснім відношенні виріб у 1934 році загалом не пере-

вищує продукції р. 1913. Цей рід індустрії, напр. текстільної, має обслугувати широкі кола совітських громадян. Але совітській владі тепер не до них; вони можуть ходити обшарпані і недоїдати.

Так в індустрії — тяжкій і легкій. А як в сільськім господарстві? Площа засіву С. С. С. Р. в міліонах гектарів представляється так:

	1913	1928	1935
Вся	116,7	113,0	131,4
В тім зернових засівів	102,7	92,2	101,3

При тім вся засівна площа розподіляється по способу огосподарення у 1934—35 сіл.-господарському році так:

	Гектар.	%
Совхози	14,4 міл.	11,0
Колхози	102,1 „	80,0
Колхозники	3,0 „	2,0
Індивід. господарства	9,0 „	7,0

Глибока структуральна зміна в способі загосподарення зовсім відсунула на якесь десятирядне місце індивідуальні господарства (7,0%). Запанували колєктивні господарства (80,0%) і державні (11,0%). Насильне реформування господарства приводило до зменшення засівної площі. Щоби параліжувати цю тенденцію, мусіла большевицька влада піти на компроміс і то в двох напрямках. Насамперед колхозникам дозволено мати в індивідуальнім уживанні до $1^1/_2$ дес. землі на родину (2,0%). Поза тим, як і в індустрії, з »уравніловкою« довелося розпрощатися. За найпродукційнішу працю заведено пребуржуазну »систему премій«, яку можна би ще назвати проґресивною акордщиною. Все ж таки сума засівної площі (131,4 м. г.) ледви чи зросла проти 1913 р., порівнюючи з приростом населення від того ж 1913 р., а зернова навіть явно не дописує.

Колєктивізація відбилася катастрофічно на стані худоби. От як падала її кількість від часу запровадження пятилітки (в міліонах штук):

	1928	1932	1933	1934
Коней	33,5	19,6	16,6	15,3
Вел. рогатої худ.	70,5	40,7	38,6	37,8
Овець і кіз	146,7	52,1	50,6	40,5
Свиней	26,0	11,6	12,1	14,2

І тут совітська влада була примушена дати вихід індивідуальному почуттю над гуртовим. »Уравніловку« скореґовано в той спосіб, що дозволено кожній родині мати по одній дійній корові (в кочівничих районах значно більше).

Чому сільське господарство загалом не досягає рівня 1913 року, а в скотарстві зазнає явної руїни, — ми вже знаємо. Однак, знаємо не все. Покажемо ще причини його занепаду. Візьмемо

примусові ціни заготовки (за кільоґрам в копійках) споживчих продуктів і збут по нормованих і по вільних цінах (у Москві).

	Заготовні 1934—5	Нормов. 1934	Вільні. 1934
Пшоно I сорти	5,8 (просо)	27	500
Гречана крупа ядриця	6,9 (гречка)	32	700
Коровяче масло несол.	250	800	2700

Влада забирає від селян на місці продукцію проса по 5,8 коп., продає його як пшоно по нормованій ціні, по 27 коп., а на вільнім ринку за нього платиться 500 коп. Масло забирає у селян по 250 к., сама продає по 800 к., а комерційна ціна його — 2700 к. На ріжниці між заготовочною ціною і продажно-нормованою влада добиває високий зиск, який пускає в індустрію. Індустрія визискує сільське господарство. Розподіл масла межи міським і фабричним споживачем по нормованій ціні, яка є в багато раз нижча за риночну (на пшоно у 18 раз!, на гречку у 22, на масло у $3^1/_2$), робить з городян і робітників визискувачів селянства. Місто і фабрики визискують село.

Врешті, ще одна причина (хоч і не остання). Владі потрібна загранична валюта і вона відібрані від селян продукти за безцін викидає на заграничний ринок. Ось експортні ціни (в золот. копійках) 1913 р. і за перші 8 місяців 1935 р.:

	1913	1935
	1913	1935
Пшоно	9,8	3,6
Гречана крупа	17,1	4,0
Кор. масло несол.	114,8	31,4
Мука пшенична 96% ном.	12,2	3,7
Соняшниковий олій	31,7	10,6
Цукор пісок	29,3	7,9

Розуміється, нам відомо, що конюнктура для цін на заграничнім ринкові в р. 1913 і 1924 не та сама; однак ріжниці в ній не так кількосно глибокі, щоби відповідати наведеним ріжницям. В данім випадку перед нами свідоме випускання продуктів по знижених (демпінгових) цінах на зовнішній ринок, для одержання девіз.

Є врешті ще одна галузь народнього господарства, до якої варт приглянутися в нашім конспективно-загальнім огляді. Це транспорт. Довжина колії, парк і вантаж виглядають так:

	1913	1928	1934
	1913	1928	1934
Залізниці (в тис. км.)	58,5	79,9	83,2
Паротягів	17036	15523	20869
Товарових вагонів (тис.)	401,6	475,5	542,6
Пасажирів (тис. осіб)	25276	23669	31940
Разом перевезено ваги (в міл. тон)	132,2	156,2	316,0

Зачаті до світової війни і під час війни колії добудовано; тим гол. чином зясовується зріст залізниці (на 42,2%) в 1934 р. Бачимо і кількосний зріст парку — паротягів і вагонів. Ніби все гаразд! Але чи в дійсности так, про це нам скаже праця залізниць.

	1913 р.	1928 р.	1934 р.	% 1934 р. % 1933 р.
I. Пересічно-добовий пробіг:				
а) товар. паротяга (кілм.)	119,1	150,0	169,5	142,3
б) товар. вагона (кілм.)	75,0	90,6	117,2	156,2
в) пасажирсь. вагона (кілм.)	218,1	282,0	320,3	146,8
навантаження на вісь товар. парку — тон.	3,8	4,5	5,3	138,1
б) Пересічно пасажирів на вісь пас. вагона — осіб	4,5	5,2	8,2	182,5
III. Пересічний склад потягу:				
а) товарового — осей	78,	100,0	106,0	135,1
б) пасажир. — осей	36,9	39,2	36,4	98,0

Робота парку ненормально напружена: проти р. 1913 пересічно в одну добу товаровий паротяг в р. 1934 примушений пробігати на 42,3% більше кільометрів, товаровий вагон аж на 56,2%, а пасажирський на 46,8%. Це значить, що паротягів і вагонів невистарчає. Підтвердження того знаходимо і в навантаженю, що в товарових вагонах підвищено на 38,1%, а в пасажирських аж на 82,5%. Пасажирські вагони в порівнані з р. 1913 мусять переповнятися майже двічі, щоб задовольнити потребу і, очевидячки, не всю до кінця. Про недостачу пасажирських вагонів говорить і пересічний склад пасажирських потягів. Супроти р. 1913 кількість осей не тільки не збільшилася, а навіть зменшилася на 2%; як урахувати приріст людности за час межи р. 1913 і 1934, то те зменшення випаде значно поважнішим.

Інші дані свідчать теж про дуже лихий стан залізничого господарства. Це дані про саму колію: про баласт, шпали (підклади під шини), рельси (шини). Вони запущені і нині назбиралася така велика потреба ремонту, що влада не має сили її подолати. В половині 1935 р. є до 1470 насипів ушкоджених зсуваннями і в 150 місцях доводиться потяги проводити черепашиною ходою, щоби не сталася катастрофа. Щоби змінити шпали, треба річно постачити до 120 міл. штук, а при всім старані це обмежується на половині потреби. Засадничо, що з шпалами, те саме є з рельсами. Совітська влада ураховує, що цей, залізничо-транспортний сектор загрожений. Кинула на його ведення Кагановича, в надії, що він зуміє натиснути.

Отже нині, як і за цілий час існування, совітська держава має дві ахілесові пяти: невистарчаючий транспорт і незабезпечений тил (в наслідок цілочасно за большевизму триваючого визиску села).

О. Мицюк.

Кошти торговельного посередництва і оплат в обміні рільними продуктами

Від Редакції: Поміщуючи цей надзвичайно цікавий витяг з реферату нач. дир. Центросоюзу п. Ю. Шепаровича, виголошеного 2. XI. ц. р. у львівській Торгов. Палаті з оказії побуту міністеріяльної комісії для господ. справ — звертаємо увагу всього читаючого загалу на подані нижче цифри. Вони ілюструють яркими красками покривдження села, а разом з тим визиск його праці торговельним посередництвом та ріжними орґанами, які мають право накладати всякі оплати.

Моїм завданням буде представити в скороченню ріжниці між цінами, які за свій продукт дістає хлібороб-продуцент і тими, що їх платить консумент та дослідити причини тих ріжниць. Мій огляд обіймає пять підставових споживчих артикулів: безроги, рогату худобу, молоко, яйця, збіже.

I. Безроги.

Консумент платить за 1 кґ. вепрового мяса у Львові 1,40 зл. Здавалосяб, що рільник-продуцент продає свій продукт по високій ціні, коли приймати по принятому звичаю, що гуртівник і детайліст заробляють разом пересічно 15—20%. Тимчасом на ділі рільник дістає під цю пору за 100 кґ. живої ваги **58—60 зл.**, тобто 60 ґрошів за 1 кґ., і то по попередній заплаті 50 ґр. за т. зв. пашпорт, 60 ґр. за рогачку і 1 зл. за торгове. Ті всі оплати обнижують ціну за 1 кґ. живої ваги о 2 ґр. на 1 кґ.

На торговиці звиваються посередники, які за свій »труд« побирають від гуртівника по 3 зл. від штуки. Гуртівник очевидно перекидає цей тягар на доставця-хлібороба.

Власні кошти гуртівника виносять за 100 кґ.:

доставцеві і посередникові 60 + 3 =	зл.	63.—
ветеринар, пожива, ладування	„	3.—
фрахт до Львова пересічно	„	9.—
страта на вазі	„	3.—
інші страти евент.	„	2.—
Разом	зл.	80.—

Коли до того додамо зарібок гуртівника за 100 кґ. — 5 зл., то ціна, по якій гуртівник випускає товар зі своїх рук в дальший оборот, буде пересічно за 100 кґ. живої ваги зл. 85.—

До того приходять власні кошти мясаря:

1) кошт убою, в тім 3.— зл. від штуки робітник, далі кліткове, гакове, вагове, віндове, і т. д.	„	13.—
2) страта на вазі	„	19,60
власні кошти мясара	зл.	117,60

До тих власних видатків мясар додає 30.— зл. титулом свого зарібку і ціна 100 кґ. мяса виходить на 147,60 зл.

Коли 1 кґ. мяса продається в детайлю по 1,40 зл. то це тому, що є ще відпадки, за які мясар уторгує коло 7 зл.

Аналізуючи окремі позиції повищого зіставлення, приходимо до висновку, що на ріжні оплати від кожних 100 кґ. живої ваги йде зл. 27,10, а на зарібок посередників і купців зл. 38,—, разом мертвого капіталу **зл. 65,—.**

Між оплатами найбільш впадають в очі: фрахт, торгове, убій. Фрахт виносить аж 16%, тому що тарифа від 1928 року не зміняється, а тоді 1 кґ. живої ваги коштував 2,05 зл., отже фрахт виносив 4,5%. Торгове і вїздове враз з пашпортом робить зл. 2,10, отже 3%. Убій і 9 оплат в міській різні роблять горендальну суму зл. 13,— від штуки, або 22%.

Отворення торгових кас, мясних бірж і вибудування мясних холоділень виелімінувалоби так непотрібні кошти посередництва, як також зреформувалоб спосіб продажі в користь продуцента, який одержувавби за свій продукт від 6,— до 8,— зл. на 100 кґ. більше. Але прим. торгові каси повинні бути уладжені на взір віденської, яка побирає 2% від ціни, а не 2 ґроші від 1 кґ., як це є на Шлеську. Позатим обстоюємо погляд, що найдешевшим посередником є добре ведені збутові кооперативи та союзи кооператив. Треба тільки дати нашому рільникові повну свободу в організації таких кооператив та у збуті свого продукту там, де він сам хоче збувати.

II. Худоба.

Консумент платить за 1 кґ. волового мяса зл. 1,—, але продуцент одержує за 350 кґ. ваги **зл. 105,** отже по зл. 0,30 за 1 кґ.

Коли від цього відчислити його видатки, то рахунок буде такий:

за 350 кґ. живої ваги		зл.	105,—
від того пашпорт	0,60		
торгове	0,80		
копиткове	0,25	„	1,65
	остає	зл.	103,85

Рахунок гуртівника:

продуцентові	зл.	105.—
посередникові	„	5.—
перевіз	„	21.40
конвоям, пожива, ладункове	„	5.—
зиск	„	8.75
продає за ціну	зл.	145.25

Рахунок детайліста:

ціна купна 100 кґ ж. в.	зл.	145.25
виладування	„	1.25
убій	„	10.—
кліткове, гакове і т. д. (9 поз.)	„	5.—
зарібок	„	45.—
разом за около 200 кґ мяса	зл.	206.50

Заки товар дійшов до консумента, з оказії тої його мандрівки, заплачено:

на ріжні оплати	зл.	44.40
за посередництво	„	60.—
разом	зл.	104.40

Оплати такі високі через те, що фрахт незмінений від 1928 р., коли ціна на 1 кґ виносила зл. 1.35. В моїм обчисленню кошти фрахту взято за 340 км, а кошт одного $м^2$ виносить зл. 16.40, отже 20 $м^2$ дає зл. 350.—. Крім того треба звернути увагу на нищення шкір при убою, так що шкіра після того не представляє ніякої вартости.

Хоча Польща моглаби бути самовистарчальною в ділянці шкіри, то мимо того імпорт шкір виносить прим. у 1933 році — 36 міл. зл. На ту обставину звернули увагу навіть самі гарбарі і під проводом п. Войтіха Горна зложили меморіял в Міністерстві Рільництва, виказуючи, що лише в Познанщині й Поморю нищиться 25% шкір, а в інших дільницях 90 до 95%, та що треба би видати закон, забороняючий убій телят нижче 3—4 тижнів.

III. Молоко.

Рахунок менше складний. За 1 л. молока дістає тепер продуцент від продавця молока на місці в селі 12 ґр. В детайлічній продажі платить тепер консумент у Львові за 1 л. молока 18 ґр., отже посередництво коштує 6 ґр. від літри. Тим покриваються кошти довозу, манко, даючи невеликий зарібок. Кооперативні молочарські союзи і комунальна апровізація є тим чинником, який реґулює ціни і зменшує кошти посередництва. Молочарські кооперативи Маслосоюзу навіть в далеких від міста селах виплачують селянам за молоко 12—14 сотиків за 1 літру молока, без достави до міста.

IV. Яйця.

Цей артикул є трактований посередниками дуже обережно.

Ціни плачені продуцентові в 1935 році були: найнижча 3 ґр. за штуку, а найвисша 7 ґр. за штуку. В першім випадку детайліст продавав по $4^1/_2$ ґр., в другім продає по 8—9 ґр. Головну ролю відіграють при тім артикулі кошти транспорту, які виносять:

з Борщева до Львова		зл. 9.— за 1 скриню (або 0.7 ґр. за штуку)
з Чорткова	„	зл. 8.— за 1 скриню
з Тернополя	„	„ 5.— „

Коли візьмемо під увагу кошти звізки, перерібки і страти на товчках, то мусимо признати, що зарібок купця є мінімальний, а в кождім разі нижчий від зарібку залізниці.

V. Збіжжа.

За 100 кґ жита платиться продуцентові зі Сокальщини	зл. 10.95
фрахт до Львова	„ 1.17
перевіз до млина	„ 1.17
перемел	„ 1.60
власні кошти млина	„ 13.83

Зі 100 кґ одержується (нормалізаційний закон) 55 кґ муки люксусової, 43 кґ ґрису, а 2 кґ відходить на манко.

Вартість 55 кґ муки люксусової	зл. 12.10
„ 43 „ ґрису	„ 2.80
разом	зл. 14.90
кошт мішка	„ 0.60
розвізка	„ 0.11
Нетто одержує млин	зл. 14.29
(себто 14.3 ґроша за 1 кґ).	

Заплативши зл. 13.83 і одержавши за це зл. 14.29, млинар заробляє на кожних 100 кґ жита 0.46 зл.

Пригляньмося тепер, як представляється справа в п е к а р н і. 100 кґ житної люксусової муки видає 132 кґ білого хліба. 1 кґ того хліба продається по 0.32 зл., отже пекарня одержує за 22 ґр., то є за ціну 1 кґ люксусової муки — 42.24 ґроші титулом заплати за випечений з того хліб, заробляючи на випіканню брутто 20 ґрошів на 1 кґ, то є 90%.

Справа ціни збіжжа є дуже важною і пекучою, тому належало б забратися до неї енерґічно, щоби ту квестію розвязати.

Звертаю увагу, що з позаевропейських країв спроваджуємо деякі артикули, які спричинюють зменшення консумції збіжжа, стручкових чи олійних насінь. Іменно спроваджуємо: олійні насіння, рослинні товщі, риж і інші артикули з позаевропейських країв, через які торговельний білянс був пасивний (нпр. в 1933 р. на зл. 182.000.000). Належало б проте той довіз обмежити. Належало б рівнож усталювати при помочі знатоків оплатні ціни на збіжжа, як також через будову елєваторів і шпихлірів, які давали б дешевий заставовий кредит та реґулювали ціни. Крім цього належало б переевсти ревізію залізничої тарифи, яка виносить при ціловаґонових посилках від 10 до 22% на кожних 100 кґ.

З огляду на обмежений час не можу занятися глибшою аналізою цифр, мною поданих, але вже зі сказаного виходять такі постуляти:

1. належить перевести ревізію залізничих тариф і міських оплат, які, як сказано, є перестарілі і надмірно високі;

2. рівнож належалоб зорґанізувати торгові каси і мясні біржі, а також будувати холодільні, уділюючи на зложений товар низько процентовий заставничий кредит. Те саме відноситься і до збіжевих елєваторів та шпихлірів, які реґулювалиб подажу після попиту і уділювалиб кредит під застав збіжжа;

3. Належить обмежити імпорт таких артикулів, які спричинюють обниження спотреби краєвої рільної продукції;

4. треба би перевірити поодинокі ціни і їх калькуляцію, щоби продуцентові уможливити одержання ціни, наближеної до оплатности продукції. Належить дальше зреформувати бодай в деяких галузях посередництво (згінники), пильно глядячи, щоби посередник вдоволявся етичним зарібком і в той спосіб зближити продуцента з консументом. Ціни в детайлю належить пильно обсервувати. Уважаю, що цінниковий суд міг би стати дуже корисною інституцією, бо ділав би орґанічно, впливаючи на суспільність і гамував би крикливий ґруповий еґоїзм.

Пора ствердити, що тепер рільництво найшлося в найгіршій ситуації. Ґльобальний прихід 20-міліонової рільничої маси виносить тепер півтора міліярда золотих, то значить, що пересічний готівковий дохід рільника виносить 75.— зл. річно або 6.— зл. місячно. Знова після обчислень Пулавського Інституту, оскільки від доходу брутто відіймемо нормальне опроцентовання капіталу, ульокованого в рільнім господарстві, то зарібок рідні за працю одержується відємний (прим. в малих і середніх господарствах вийде дефіцит у висоті около 200.— зл. на гектар). З тої отже причини належить звернути найбільшу увагу на ціни, одержувані продуцентом рільника за випродуковані ним артикули.

Ю. Шепарович.

КІЛЬКАДЕННІ КУРСИ ДЛЯ ОПІКУНІВ ШКІЛЬНИХ КООПЕРАТИВ.

Союз »Сполем« зорґанізував в перших місяцях шкільного року низку кількаденних інформаційних курсів—зїздів для вчителів, опікунів шкільних кооператив. Такі курси відбулися: у Вжесні, Познані, Опочні, Скерневіцах і Волковиску. В кожнім з тих курсів брало участь по 15—25 вчителів, часто в курсі брали участь делеґати шкільних кураторій. Предметом курсів було обговорення сучасного стану і недомагань у праці учнівських кооператив. Реферували скрізь делеґати Виділу Кооп. Освіти Союзу »Сполем«.

Влаштування цього роду зїздів абсолютно необхідне і у нас, зокрема для шкіл Р. Ш., де ведеться кооперат. виховання і є учнівські кооперативи. В противному разі праця ця може у нас запізнитися.

З КООПЕРАТИВНОЇ ОРҐАНІЗАЦІЇ І ПРАКТИКИ

За поширення діяльности нашої кредитової кооперації.

Закінчення*).

Довжний біжучий рахунок дає в неґативному розумінню той самий безпосередній хосен, що вірительний — у позитивному. В одному випадку беремо відсотки з хвилево непотрібних власних грошей, в другому — оминаємо плачення відсотків за хвилево непотрібну частину позички. Крім того оба роди біжучого рахунку дають ряд тих самих користей: чи наш біжучий рахунок кредитовий чи дебітовий, все одно він хоронить нас від конечности передержування грошей, отже і небезпеки крадежі, згублення, пожежі і т. п., а також дає нам ті самі вигоди у платничих операціях. Інший хосен для власника біжучого рахунку — якеб не було його сальдо — це постійний контакт з банком, що своєю фаховою порадою та інформаціями радо служить свойому постійному клієнтові; а цеж не без значіння, зокрема сьогодня, в добі валютових експериментів. Скаля безплатних або дуже дешевих послуг, що їх може дати фінансова установа, дуже велика; не даром Різер каже, що для власника біжучого рахунку банк являється в ролі „Mädchenfüralles“ (цит. за Obst-ом „Bankgescheft“).

Винагородженням за ведення біжучих рахунків є для одних банків сама ріжниця між обома процентовими стопами: для власника кредитового біжучого рахунку та для клієнта, що зичить від банку гроші, які вплили туди крізь біжучий рахунок і для інших — крім того провізії за виконання поодиноких операцій; у другому випадку ріжниця є менша.

Частини принятих на біжучий рахунок гроший банк взагалі не може вихіснувати, частину мусить держати непродуктивно в резерві, щоб кожночасно бути готовим до виплати на бажання власників біжучих рахунків.

Крім чистого доходу біжучий рахунок дає кредитовій установі й інші користи. Перше за все уможливлює їй своєрідну контролю над фінасами власників біжучих рахунків. При уділюванні позичок, зокрема у нас, дуже часто трапляється, що кредитова установа дає позички у невідповідні руки, через що наражується будьто на втрату позиченого гроша, будьто лише на кошти та неприємности — в кожному разі на замороження кредиту. У нас це має місце здебільша через недогляд, зате великі банки, хоч розпоряджають знаменитим інформаційним апаратом, все таки ста-

*) Початок гл. в ч. 10. »Кооп. Респ.« за б. р. — Ред. »К. Р«.

ють деколи жертвою зручних обманців. Наша кредитова кооператива, що обслуговує одну місцевість чи один повіт, може у великій мірі обезпечитися від несподіванок з тієї сторони, якщо даватиме кредити лише особам, що через деякий протяг часу мають у неї біжучий рахунок; цим способом матиме деякий перегляд їхніх нормальних доходів та зобовязань, отже й їхньої правдоподібної платездатности. Якщо кредит буде уділений через біжучий рахунок, кредитова установа матиме змогу слідкувати за ужиттям позички та за евентуальними змінами у матеріяльному стані довжника. Того роду старанна обсервація охоронить її перед можливими немилими несподіванками та дасть їй змогу в час виповісти позичку. Без сумніву, щоб втягти клієнтів під контролю, необхідно здобути їхнє довіря суворим збереженням урядової тайни і тактовним вихісновуванням здобутих тим шляхом інформацій. Вони дадуть кредитовій установі, а точніше — централі змогу, держати живчик на господарському житті суспільности і з висоти та якости руху на біжучих рахунках відчитувати стан та вигляди загальної господарської ситуації, черпаючи відтіля напрямні для своєї загальної політики.

Біжучий рахунок цінний для банку ще й як вихідна точка для інших операцій. Звичайно власник біжучого рахунку, з огляду на довіря, вигоду, виконує всі потрібні йому операції через »свій« банк. На заході, при великій скількости банків з подібним предметом ділання, банк старається через біжучі рахунки згуртувати довкруги себе кадр вірної клієнтелі й борониться перед конкуренцією. У нас на провінції сітка банків дуже рідка, а кредитова кооперація працює здебільша між клієнтелею одної народности, тому уважаю, що наші кредитові кооперативи мало загрожені конкуренцією. Зате привязання клієнтів через біжучі рахунки дає змогу виховати їх, освоїти з банковим ділом, і таким шляхом помітно розвинути обсяг своєї діяльности.

***

Друга сторінка тієї самої медалі — це труднощі звязані з тією ділянкою. Перше за все персонал кредитової установи мусить добре познакомитися з технікою біжучого рахунку, що представляє деяку працю, на щастя лише одноразову. Зате постійної натуги вимагає біжучий рахунок з огляду на свій характер „Mädchen für alles“, постійної готовости, віддати клієнтові ріжні послуги. Доводилося мені зустрічати »Українбанки«, де персонал не має права самостійно виконати найдрібнішої операції, де клієнт, що хоче прим. виняти частину вложених грошей, мусить ходити по кілька разів, доки не вдасться йому застати директора. Очевидно в кредитовій кооперативі, що веде біжучі рахунки, така орґанізація праці булаб недопустима: клієнт має з кооперативою части зносини, він мусить бути обслужений негайно. Щоби це було можливе без непезпеки похибки, книговодство мусить бути ведене так, щоб кожночасно давало сальдо кожного рахунку.

У великих банках це вимагає складної орґанізації окремого відділу; у кредитовій кооперативі це не важке до наладнання при деякому знанню чи досвіді.

Клієнт складає на біжучий рахунок гроші, яких кожної хвилі може потребувати — тому кредитова установа все мусить бути здібна їх повернути. Для цього не вистарчає доцільне наладнання внутрішньої служби — у невеликій установі неважке; тут насувається куди складніша проблєма — ліквідности. Власник конта, що раз чи другий не міг виконати пильної заплати, тому що банк саме тоді не мав його грошей »під рукою«, більше як певно подякує за дальші услуги. Біжучий рахунок приносить йому чимало вигоди — та лише, якщо він взірцево ведений. Найважчою річчю в банковости уважається вмілість маневрувати між двома такими важкими до погодження вимогами, як уміщення повіреного гроша на ліквідности. Беручись вести біжучі рахунки, треба вміти кожночасно звернути вложений гріш, а мимо того заплатити за нього відсотки. Це вимагає компетентного й ділового, не хуторянського, ведення справи. Як візьмемо під увагу, що в Німеччині кредитові кооперативи здавна занимаються біжучими рахунками й іншими операціями та взагалі »змагають стати банкиром для своїх членів«, дійдемо до оптимістичного »не святі горшки ліплять«.

Поки-що у нас кредитова кооператива є мавзолеєм, куди в ряди-годи приходить громадянин сповнити траґічно-геройчний акт, приносячи в жертву божеству майбутнього ощадність, відібрану від уст собі та рідні. Уведення біжучих рахунків слід уважати новим етапом до стану, у якому наша кредитова кооперація стане серцем, що розділюватиме творчий кредит по господарському орґанізмі нації. **Б. Галайчук.**

Чи правильно обчислюємо запас товарів по ціні закупу.

(Голос у дискусії*)

В »К. Р.« за листопад цего року була поміщена допись п. Миколи Третяка на тему: »Чи правильно обчислюємо запас товарів по ціні закупу«.

Я не забирав би в цій справі голосу, бо вона є вже давно вирішена в Ревізійному Союзі Українських Кооператив на основі зібраного матеріялу і студій з цеї ділянки.

Зміст статті є надто важний для праць контрольних орґанів, тому не можна її промовчати без шкоди для тої справи.

Я не є »спец« від математики, однак цю справу не хочу поминути, бо шановний дописувач на початку своєї статті для приміру орудує двома ріжними числами. І вже з цеї причини не міг

*) До ст. під тим же заголовком в попередньому числі »К. Респ.« — Ред. »К. Р.«.

одержати однакового висліду. А саме в першому прикладі послуговується 14%, а в двох дальших прикладах 12% у відписаннях.

Загально є відоме, що коли пересічне обтяження є 12%, то для відтяження буде підставою не 12%, а 10.7% (точно 10.717%). Тому раджу шановному дописувачеві ту саму задачу щераз переробити, якщо хоче мати однакові висліди, бо я є певний, що висліди будуть ті самі і не буде виходити ця ріжниця, яка первісно вийшла шановному дописувачеві, а саме 27.90 зл. Уважаю, що в цім випадку будемо могли обійтися без »спеца« від математики.

Відношу враження, що головною ціллю цеї дописи не була повища справа, яка може обходити професорів математики, а головною причиною було, який відсоток належалоби потручувати від запасу товарів, щоби осягнути вартість товару, яка відповідала би дійсності.

Найвластивіший спосіб обчислення запасу товарів є обчислювати ціною закупу і продажі, що практикується у всіх наших гуртівнях, як мені це відомо. Цего способу ніхто не буде навіть оспорювати. Але всі досвідні контрольні орґани признають, що не у всіх дрібних торговельних підприємствах далобися це перевести на 100% вірно. А якщоби при впертости зреблено таке обчислення, то злучені з цим кошти і витрата часу не стоялиби в жадному відношенні до осягнених користей. При цім зазначую, що при обчислюванню запасу товару по ціні набуття треба було би послуговуватися дробами в тисячах, якщо хотілось би осягнути первісну ціну товару. В наших кооперативах першого ступня запас товарів не перевищує 1000 зл. і при такій кількости товарів не можуть зайти надзвичайно великі ріжниці; а всеж час у нас є далеко більше вартний.

Тому для приспішення обчислення і заощадження часу послуговуємося відсотковими відписами з товарів.

Згори не можна усталити висоти відсотків, які належалоби потручувати від товарів. А в кожному конкретному випадку треба справу трактувати індивідуально.

Винайдена висота відсотків відтяження не є жадною »святою святих«, а лиш цифрою орієнтаційною для контролюючих. Бо усталення висоти відсотків, які має потручуватися від запасу товарів є залежне:

1. від сортименту товарів знайдених при ревізіях і провірках;
2. від доброти товарів і їх актуальности, знайдених при списі;
3. від висоти відсотків потручених при річних білянсах.

В торговлях товарами одного сортименту, або спорідненого з однаковими відсотками обтяження, якщо не заходять причини під 2. і 3., можна сміло потрутити пересічну висоту обтяження. Натомісць в торговлях мішаних товарів з ріжними висотами відсотків обтяження, треба при списі уважати, які роди товарів переважають на складі, чи з високим чи низьким процентом обтя-

ження. Звчайно в наших кооперативах першого ступня переважають в запасі товари з високим опроцентовнням, коли в обороті є в більшости з нижчим відсотком обтяження. І тому є вказане потручувати вищий відсоток як пересічний орієнтаційний, зближуючися до найвищого опроцентовання. Напр. коли найвище опроцентовання є 20, а пересічне виходить 10, а не заходять причини під 1. і 2., повинноея би потручувати 15—20% від запасу товарів.

Якщо при кінці року потручено 30% від запасу товарів, а приблизно є та сама сума запасу товарів на складі, то хотяй би пересічний відсоток за біжучий рік випав навіть нижче 10%, не сміється потручувати менше, як 30%, бо тоді не виказано би правдивого доходу за біжучий рік, так як він був би підсилений доходом минулого часу.

Якщо при списі товарів завважиться більшу кількість товарів (дрібні річи не можуть мати впливу) з високими цінами, які не відповідають теперішности, відтак товари знищені, а коли при попередніх списах вже не були понижені в цінах, то тоді знову належить дальше підвищити відсоток на відтяження товарів.

Як з повищого мого представлення виходить, не можна цеї справи трактувати механічно і сліпо, а належить звертати пильну увагу на все, мати отверті очі і фахове зрозуміння, а тоді я є певний, що рахункове зіставлення буде відзеркалювати дійсний стан кооперативи і не насувати тих сумнівів, які наводить шановний дописувач.

Як мені є відоме, то так поступають всі мої товариші і ці інструктори, які працювали враз зі мною.

Іван Стернюк.

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТУ

Данія — країна суспільної демократії*)

Поміж европейськими країнами, що виявили особливу відпорність на крізу, Данія займає особливе місце. Ця мала держава, з населенням несповна в 4 міліони, зуміла навіть серед світової крізи вдержати свій високий рівень життя. Також вихід з крізи тут помітний — поза Вел. Британією та Швецією — найскоріше й найбільш інтензивно.

Чужинець, що навідається до Данії, часто-густо приймає Копенгаґу за край Данію. До того приходить ще те, що Копенгаґа це (одиноке) велике, модерне місто, з рухом майже світово міським, що кипить торговельним та товариським життям. Факт, що це місто та його мешканці стоять в чолі публичного

*) Інформаційна стаття данського автора, вміщена в швайцарському місячнику „Gewerkschaftliche Rundschau“ ч. 6 за 1935 р.

життя впливає рішаючим способом на формування першого враження. Але це враження помилкове. В дійности в Данії перевагу має село. Вже один погляд на парлямент, та його кулюари, салю засідань вистарчає і засвідчує, що Данія це с е л я н с ь к а к р а ї н а, що селяне становлять ядро народу.

Доказує це також статистика. Після данського статистичного річника припадають на окремі професійні ґрупи такі числа:

сільське господарство . .	474.000	душ	35%
промисл	368.000	„	25 „
торгівля	146.000	„	9 „
комунікація	80.000	„	6 „
інші заняття			25 „

Значіння тих чисел виступить найкраще, коли їх зіставити з числами Голяндії, де у хліборобстві працює 23,6% а 34,6% у промислі і гірництві; або зі Швайцарією, де на хліборобство припадає 22%, а 45% на промисловість.

Але навіть і те числове відношення ще не висвітлює фактичної ролі сільського господарства для Данії. Річ у тому, що й вартість сільської праці тут надзвичайно висока, дякуючи особливій орґанізації данського хліборобства та його високій техніці.

Тут найкраще хіба дати слово цифрам експорту данських продуктів (на основі статистики з 1933 року). Вивезено:

чисто с.-г. товарів за	970.000	міл. кор.	82%
промислових „ „	190.400	„	18 „

Ті числа без довгих розмов виявляють домінуючу позицію сільського госп.-ва в Данії. Усі питання господарської суспільної та культурної натури можуть тут розвязуватися лише під кутом зберігання й розвитку хліборобства. Є правдою — про це ще прийдеться нам говорити — що упромисловлення країни в останніх часах сильно поступило вперед. Але цей розвиток знайде собі конечні границі, а тими буде інтерес сільсько-господарської продукції. Експортові можливости данського масла, данського бекону кінець кінців рішають про розповсюднення, або обмеження данського текстильного виробництва, або хемічного промислу.

Якщо данському сіль. госп-ву вдасться побільшити свою експортову квоту до Анґлії, тоді Данія без дискусії готова впустити до краю анґлійські текстильні вироби, хочби через те мали потерпіти вигляди розвитку краєвого текстильного виробництва. Механізм торговельного протекціонізму в Данії наставлений в першій мірі на охорону сільск. господарства. Не може бути й сумніву, що промисловий розвиток Данії є у великій мірі »штучним«, поза тим промислом, що стоїть у звязку з хліборобською продукцією.

І якраз ця країна, з її аґрарною структурою, дякуючи особливим формам свого розвитку, зробилася країною »соціяльної реформи«. Ця країна пересякнута у свойому господарстві, як

також у культурному житті духом збірноти (Kollektivgesinnung). Тому могла бути тими рямцями, в яких могла розвинутися протягом останнього десятиліття визначна соціяльна реформаторська діяльність кабінетів Штавнінґа.

В чому полягає особливість данського розвитку?

Річ ясна, що мусять збігтися цілком особливі передумови, які змоглиб дати данській селянській країні новочасні можливости розвитку. Постараємося їх освітлити.

Цілий розвиток сучасної Данії бувби неможливий без кооперації. Данія зробилася сьогодня клясичною країною кооперативного руху. Одначе типічною рисою її розвитку є: комбінація кооператив споживачів і продуцентів. Високоякісне данське сільське господарство зі своїми оригінальними хліборобськими господарствами — це наслідок кооперативної діяльности й праці. Коли данські хлібороби перед двома поколіннями відкрили, що збіжеве господарство вже не рентується, і з рішучою волею переставилися на годівельну господарку, особливо орієнтуючись на англійський ринок, тоді, як засобом для тої реорґанізації, вони користувалися засадами кооперації. Господарі й халупники сходилися до купи на спільчанськім ґрунті, творячи кооперативні молочарні і різні, праця яких нині запевнює данській марці світову славу. В часі, коли конкуруючі з собою сільські господарства ще й не думали про нормалізовану якостеву продукцію, данське хліборобство було в силі давати на світовий ринок товари ґарантованої якости. Бо ті кооперативні установи пізнали скоро, чого потребує заграничний ринок, зокрема англійський. Вони виховували і хліборобів в цьому дусі, приймаючи від них лише такий товар, який відповідав вимогам ринку. В тісному звязку з тими господарствами процювали й кредитові та споживчі кооперативи. Про розміри цього руху дасть уяву слідуюча табелька:

Участь с. господарств в кооперативах (1923 р.):

в кооп. молочарнях — господарств	89,5%
корів	86,2%
в кооп. для експорту худоби — господарств	11,2%
худоби	17,6%
в кооп. беконярнях — господарств	69,4%
свиней	75,4%
в кооп. для експорту яєць — господарств (що плекають дріб)	21,5%
дробу	25,9%
в кооп. для набуття паші — господарств	31.2%
корів	33,4%
свиней	35,1%

З того виходить, що в найчисленішій групі кооператив, у молочарнях і різнях бере участь 90% згл. 70% усіх хліборо-

бів. Худоби 86% згл. 75% має якесь відношення до кооператив. Міць кооп. руху можна оцінити з наступної статистики:

Стан членства й обороти кооператив у 1932 р.

	членів:	обороти в міл. кор.
1. Коперативи продуцентів:		
Хліборобське обєднання для продукції і збуту	420.886	1012
Закупочне обєднання хліборобів	144.405	135
	565.291	1147
2. Споживчі кооперативи:	315.500	138
3. Інші кооперативи: (хлібор. станові, пенсійні, асекураційні від граду, життя і т. д.)	698.455	1295
Разом	1,579.246	2580

Результати такі:

Кожна людина у свойому особистому та соціяльному існуванні має стичність з якоюсь кооперативою. Хліборобський експорт, джерело добробуту данського народу, переходить 100-відсотково через кооперацію! Кооперативний спосіб думання став суттєвою рисою данського народу. Цей спосіб думання сцілив націю у кріпку соціяльну спільноту.

Коли поставимо собі питання, чому то якраз Данія була тою країною, що зуміла розвинути такий кооперативний рух, то не треба забувати, що Данія це не тільки край кооператив, але також країна людових університетів. Обидва ці рухи були тут здавна у тісному зі собою звязку. Освітня праця селянських університетів виховала до толєранції: релігійні й політичні противенства загладжувано; росколи не турбували розвитку кооператив. Факт, що поважні суми з кооперативних надвишок ще нині йдуть на освітні й виховні цілі, є тільки самозрозумілим наслідком того тісного взаємоділання обидвох рухів. В тому звязку цікаво підмітити, що капітал для кооператив мобілізується тут у відмінний спосіб, як в інших країнах: не через вплати членів, а тільки на основі солідарної відповідальности членів[1]).

В Данії є дуже свідомі, яка тісна залежність кооперації від виховання народу. Все на ново підкреслюють тут наоборот виховні завдання кооперації та ролю солдаірної відповідальности, як життевого нерву. Один з провідників кооп. руху Северін Ерґензен сформулував свого часу мету данського кооп. руху ось як:

»Наш рух має много вищу й важнішу ціль, як збільшення добробуту громадян. Найважніша й найсеріозніша річ це під-

[1]) В дорозі кредиту — спосіб не найздоровіший, особливо в наших умовах. — Редакція.

няття населення на вищий моральний рівень. Члени наших кооператив мають ставати чимраз тугішими й самостійнішими, а передовсім щораз ліпшими людьми«.

І далі:

»Солідарна відповідальність по мойому пересвідченню це найважніший нерв в організмі кооператив. Коли вона ослабає, то й ідея спілчанства потерпить шкоду. Демократії й відповідальности не можна й не повинносі відділяти одно від одного«.

Кооперативна думка в Данії, як зрештою в цілій Скандинавії, така поширена й самозрозуміла, що навіть електричні товариства з основним капіталом по пару міліонів корон основуються на кооперативних засадах. (У Стокгольмі кооперативи мають фабрику електричних жарівок великих розмірів).

На ґрунті глибоко вкоріненого демократичного способу думання та внаслідок глибокої освітньо-виховної підготовки данський нарід створив собі організаційні форми, рівних яким що до ідеольогічної чистоти та господарської рентовности не осягнено ще ніде на світі. (Для порівнання треба тут згадати про російські корпорації; одначе вони, будучи під примусом і натиском, досі не змогли розвинути самостійної, автономної праці).

Збираючи все до купи, треба ствердити, що кооперативний рух був високою школою демократії й колєктивізму, які пройшов данський нарід. Школа ця навчила громадянина глядіти поза межі свого подвіря, респектувати загальні цілі та бути толєрантним. Вона разом з тим відкрила йому очі на повязаність зі собою світового господарства та навчила його стежити за поступом техніки. Дала підставу для того, щоби народ селян міг створити собі новочасну державу і основу для того роду господарської політики, з якою данський нарід міг ставити чоло світовій кризі.

II.

Коли у 1931 р. Банк Англії покинув золотий парітет, слідом за ним пішли й скандинавські держави. Від того моменту данське господарство стоїть у безпосередньому звязку з великобританським. Вже перед тим була Анґлія найкращим відборцем для Данії, так, як Німеччина була її найбільшим доставцем. З того часу почала щораз більше зростати роля Вел. Британії у довозі товарів. В 1933 році в перший раз довіз з Вел. Британії перевищив довіз з Німеччини. Приступлення Данії до т. зв. »штерлінґового клюбу« мало рішаюче значіння для цілої господарки країни.

Валютарні відносини вимагали небавом обмеження всього довозу та поділу імпортових товарів на сировини, готові товари й люксусові. Було ясне, що довго не можливо буде звужувати

кредити, якщо хочеться паралізувати ріст кризи та недопускати до збільшення числа безробітних. В такій ситуації Данія рішилася урядити бюро валютарної контролі, завданням якого була в першій мірі реґуляція імпорту. Тут початок данського пляно́вого господарства. Найбільш пекучим завданням було збільшення можливостей заробітку в краю; це вело до підпирання краєвого промислу. І справді, в осени 1934 року стан затруднених в цілій низці промислів, що стояли у конкуренції зі заграницею, був більший як у 1931 р., кругло на 20%. Промисл (без будівельного) дає тепер працю на 50.000 більшому числу робітників, як перед 3 роками. Сам-же будівельний промисл має приріст 5.000 робітників.

Коли приняти продукцію данського промислу в р. 1927 за 100, то в році 1929 була її вартість 117, 1931 — 117, 1932 — 106, а в р. 1933 — 122.

Відсоток безробітних між членами професійних союзів був: 1930 р. — 13,9%, 1931 — 18,1%, 1932 — 31,7%, 1933 — 28,8%, а 1934 — 22,0%.

Отже плянове звужування імпорту дійсно піднесло ступінь затруднення данського робітництва. Головно був натиск на краще використання існуючих підприємств. Деякі великі заграничні підприємства повідкривали в краю філіяльні фабрики, щоби обійти довозові обмеження. Можна сказати, що Данія вимінула небезпеки необачного ґриндерства нових підприємств, яке могло мати прикрі наслідки для країни з її господарською структурою.

Що торкається експорту, то найбільша його частина стала можливою тільки в дорозі компенсації за імпортовані артикули. У згаданій вже промові заявив керівник валютарного бюра, що й на будуче, на час невідомо який, Данія остане країною реґульованого імпорту; до цього примушують обставини й конечність збільшування варстатів праці. Тому, що ситема континґентів далі опановує світ, данська торговельна політика остає при своїх методах. На випадок можливого підбивання цін уряд передбачує державну їх контролю. Кооперативний та колєктивістичний спосіб організації народнього господарства Данії робить плянування більш легким, як у других, більше індивідуалістичних країнах.

В рямцях того господарського плянування міг кабінет Штаунінґа перевести своє діло соціяльної реформи, не дивлялись на політичні й господарські кризи й катастрофи. Факт, що завершення цієї реформи припало на літо 1933, на час найгострішої европейської господарської кризи, свідчить найкраще про стабільність господарського й політичного життя Данії.

Тим суспільним законодавством, яке є мабуть найбільш модерним у світі, Данія створила у рямцях свого старого економіч-

ного устрою систему, яка запевнює дітям, хорим та інвалідам можливо найбільше забезпечення. До часу тієї реформи основою данського сусп. законодавства була опіка над убогими; від реформи вся увага концентрується на соціяльному обезпеченню. Так уреґульовано охорону від нещасних випадків, недуг, інвалідности й старости. Справу цю реґулюють: загальний закон про публичну суспільну опіку та три закони три роди обезпечення: загальне, від безробіття та від нещ. випадків. Ці закони обіймають всі можливости суспільної нужди та потреби, навіть нужду задовження, та організує допомогу в таких розмірах, як ще ніде не практикувалося.

Т. зв. всенароднє обезпечення зачинається обезпеченням на випадок недуги, яке вже перед тим, добровільною дорогою, було поширене між $^2/_3$ населення (1,740.000 членів). З цим обезпеченням скомбіновано обезпечення на старість та на випадок інвалідности. Кожний Данець, котрий ще не дожив 60 літ життя, мусить бути від скінчення 21 року членом всенародного обезпечення.

Усі випадки, які не вміщувалися у рямки »всенародного обезпечення«, реґулює другий закон — про прилюдну опіку. Сюди входять спеціяльні постанови про опіку над дітьми, немічними і т. д. Останній розділ труктує про допомогу убогим; окремі параґрафи говорять про спосіб трактування: 1) осіб, що вперто вимикаються від роботи; 2) про недбайливих голов родин; 3) алькоголіків; 4) професійних волоцюг. Тільки відносно цих 4 груп закон передбачує обмеження у виконуванні громадянських прав.

Головну функцію завідування тим великим апаратом соц. опікування виконують громадські самоврядування, через окремі соціяльні комісії. В разі спорів між громадами рішає міністерство соц. опікування.

До того образу господарського й соціяльного поступу Данії треба додати ще кілька уваг про громадянське життя цієї країни. Його характеризує значна зрівноваженість. Нема великих політичних чи віроісповідних конфліктів, розколів і т. д., хоча 42% голосів при виборах 1932 р. віддано на соціялістичну партію. Робітничий світ не знає таких потрясень і крайностей (від большевизму до фашизму), як прим. у сусідній Німеччині. Під цю пору влада є в руках коаліції соціялдемократів, як найбільшої групи і радикалів, одначе це не значить, що ці партії виконують якусь диктатуру над державою. Толєрантність є характерною рисою Данців. В разі потреби коаліція одержує підтримку від селянської партії „Venstre“. Премієром Данії від 10 літ є Штаунінґ, особа надзвичайно популярна в краю і відома за кордоном, як »великий, старий муж Данії«. Пер. **К. К.**

МІЖНАР. КООП. СОЮЗ В ОБОРОНІ НІМЕЦЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ І ПРОТИ ВІЙНИ.

Дня 14. жовтня ц. р. відбула Екзекутива МКС своє річне засідання, цим разом у Празі. У висліді цих нарад проголошено м. і. два протести: 1) проти гітлерівського походу на споживчу кооперацію в Німеччині і 2) проти війни, зокрема проти нападу Італії на Абісинію.

В першій заяві МКС підкреслює великі заслуги, які поклала для нім. народу знаменита нім. споживча кооперація. Закони теперішнього уряду, що змагають до ліквідації цього руху, а в кожнім разі спинюють його розріст, можуть принести велику шкоду якраз німецькому народові.

У другій резолюції підкреслюється вагу порозуміння між народами на основі пошанівку взаїмних прав. Резолюція закликає підперти Лігу Народів в їх заходах проти нападу на Абісинію.

25 ЛІТ ВІД СМЕРТИ КС. ВАВЖИНЯКА.

Польські кооператори згадували 10. листопада ц. р. покійного кс. Петра Вавжиняка, заслуженого орґанізатора коперації в б. пруськім заборі.

По смерті кс. А. Шамажевського, патрона познанського Союзу Зарібкових і Госп. Спілок, кс. Вавжиняк у 1891 році обняв місце голови (»патрона«) цього союзу, який обєднував поважне число головно кредитових кооператив у Великопольщі. Його велика енерґія і вмілість орґанізувати господарське життя зробила з нього на 2 десятки літ головну фіґуру польського громадського життя у тій дільниці Польщі. Його спілки були фінансовою опорою для польського елементу, захитаного ударами ґерманізації, примусової експропріяції фільварків та кольонізації краю імпортованими людьми з заходу. Якщо польський елємент у ті часи не заломився духово, то в цьому велика заслуга знаменитої господарської орґанізації, створеної під проводом Вавжиняка.

Аж до 1888 року закладав тільки кредитові спілки типу Шульце-Деліча, п. н. »Банків Людових«. Це були великі установи, з більшим районом діяльности з високими уділами. (В 1917 році 212 банків мало 446 міліонів марок вкладок).

Друга ділянка праці В. це були парцеляційні спілки; третя — закупочно-збутові рільничі кооперативи, головно для збуту збіжжа. Цей тип кооперації, створений якраз Вавжиняком, проіснував добре аж до цієї крізи, коли захитався.

Кс. П. Вавжиняк помер 1910 р.

(Про познанську кооперацію чит. в брошурі вид. РСУК п. н. »Як боролися Поляки за свою господ. самостійність під Прусією«).

ПОСТАНОВА РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ СОЮЗУ РСР і ЦКВКП(б)*).

Про роботу споживчої кооперації.

(Вступ подає мотиви декрету: Про те, що нинішний апарат спож. кооперації не відповідає новим завданням і вимогам розгорнутого товарообороту між містом і селом. Сітка сільських спож. товариств і крамниць надміру подрібнена. Одяг, взуття, мануфактура й інші под. товари розпорошуються по дрібних непристосованих крамницях. Разом з тим у многих сіл. крамницях немає соли, мила, цукру, тютюну і под. Багато крамниць існують тільки на папері. Великі розкрадування і розтрати; стратність богатьох С.Т. підриває фінансовий стан. Велика плинність персоналу, масове порушення виборности керівних орґанів, цілком недостатня участь членів у роботі СТ.).

---

*) Вісті ч. 226, Київ, 30 вересня 1935.

Орґанізац. структура Центросоюзу (московської централі всієї спож. кооперації) не відповідає завданням сільської торговлі, і тим змінам, які відбулися в міській торговлі.

»Уже два роки, як у місті робітники обслуговуються не кооперацією, а орґанізованими замісць неї ВРП (відділи роб. постачання при підприємствах). За цей час по велитенському виросла в містах і поліпшила свою роботу державна торгівля, яка разом з ВРП відограє тепер вирішальну ролю в справі постачання товарів міському населенню. Споживча кооперація, втративши своє попереднє значення в обслуговуванні міського споживача, не поліпшила одночасно своєї роботи на селі«.

З цих причин декрет постановляє:

I. Про сільську сітку спожив. кооперації.

1. Відкрити протягом 1935—1935 р. додатково до існуючих 4.000 районних універмаґів спож. кооперації ще 5.000 великих сільських маґазинів сільських Спож. Товариств (1—2 маґазини на район).

2. Закрити надто дрібні крамниці сіль. С. Т., які з господарського погляду не виправдують себе, забезпечивши в решті крамниць безперебійну торговлю товарами повсякденного попиту (сіль, цукор, чай, мило, тютюн, кондиторські товари, сірники, голки, нитки то-що).

3. Переглянути існуючу сітку сільс. СТ в бік їх укрупнення за рахунок дрібних СТ.

4. Для зміцнення фінансового стану сіль. спож. кооперації:

а) заборонити всякі відрахування з обороту сіль. СТ на користь вищих кооп. орґанізацій крім відрахувань у розмірі не вище 10% прибутків на користь райспілок на орґанізацію і устаткування підприємств (складів, баз, пекарень то-що) і на придбання автотранспорту.

б) довести частку сільс. СТ в заг. торг. надвишках Ц. С. в середньому не менш ніж до 70%.

Зобовязати ЦС у місячний строк розробити диференційовані надвишки для сільс. СТ по окремих республіках, областях, краях і по групах товарів і запровадити їх у дію з затвердженням Наркомвнуторгу СРСР(!!!).

в) Запропонувати держбанкові СРСР видати Центросоюзові позику 30 млн. крб. строком на 1 рік для орґанізації і устаткування 5.000 сількрамниць.

г) Встановити, що сільс. СТ можуть купувати товари не тільки з баз райспілок і міжрайбаз споживкооперації, але і з найближчих баз державної промисловости, кустарно-промислової кооперації і держторговлі.

5. Запропонувати НКФінові СРСР видати ЦСоюзові за рахунок державного бюджету 125 млн. крб. шляхом дострокового викупу наявних у сільської споживкопераціі облігації 8% позики, з тим, що ці кошти повинні бути спрямовані на поповнення оборотних коштів райспілок і новозорганізовання великих сільс. крамниць.

6. Відпустити райспілкам протягом 1935 і 1936 рр. для орґанізації безперебійної доставки товарів до сільських спож. т-в і сільмаґів 5000 вантажних автомашин, з тим, щоб кожна райспілка мала 1—2 вантажні автомашини.

7. Підвищити зар. плату для голів сіль. СТ, встановивши для них тверді оклади в такому розмірі:

(Йде скаля платень. Найменша: при обороті до 10 тис. карб. місячно 100—120 крб. (замісць дотеперішнього 80—90 крб.). Найбільша: при обороті над 50.000 крб. міс. — 300 крб.).

Крім платні належиться ще премія в висоті до $1^1/_2$ міс. окладу за цілковите виконання піврічного пляну обороту і нагромадження капіталів — за ухвалою заг. зборів пайовиків, після затвердження райспілкою $^1/_2$ річного баланса СТ.

Працівники прилавку і ін. одержуть платню у вигляді % від обороту.

8. Всі основні питання роботи СТ (плани торговлі й заготівель, кошториси, звіти правлінь і контрольних комісій тощо) повинні розглядатися на заг. зборах

членів-пайовиків або на зборах уповноважених, скликуваних не менш одного разу на квартал.

9. Установити, що голови сільс. СТ обираються Загальними Зборами пайовиків або Зборами Уповноважених, строком на 2 роки.

II. Про райспілки[1]).

10. Запропонувати Центросоюзові в тримісячний строк організувати райспілки в усіх нових районах, за винятком округ, нац. областей і республік з невеликою кількістю районів. У цих округах, областях і республіках гуртове постачання й орган. керівництво сіль. СТ повинно здійснюватись безпосередньо республіканськими обласними й окружними спож. спілками.

11. (Технічні вказівки).

III. Про заготівлі.

12. Вважати необхідним посилити заготівельну роботу сіль. СТ за рахунок скорочення кількости організацій, що проводять децентралізовані заготівлі своїм апаратом і за р-к скорочення сітки держ. заготувачів у тих районах, де робота їх не виправдовується розмірами обороту.

13. (Технічне).

IV. Про реорганізацію центросоюзу.

14. Зосередити організаційну і госп. діяльність ЦС, обласних і крайових споживспілок тільки на організації сільської торговлі і заготівель.

15. Споживчі кооп. організації в містах зліквідувати, передавши їх майно з активом і пасивом і торговельну сітку до системи Наркомвнуторгу СРСР.

16. Запропонувати ЦСоюзові в місячний строк переглянути структуру і функції обласних і крайових спож. спілок[2]), виходячи з необхідності, посилити госп. діяльність обл. (кр.) спілок за рахунок відповідного скорочення госп. функцій Центросоюзу і посилити госп. діяльність райспілок за р-к міжрайбаз обл. (кр.) споживспілок.

Відповідно до того ЦС повинен зосередити свою діяльність на виконанні таких функцій і організаційне керовництво цілою системою плянування її госп. діяльности, розподіл лімітів капітальних витрат між окремими спож. спілками, складання плянів банківського кредитування, системи, контроль і ревізія спож. кооперації, організація подання спож. кооперацією замовлень промисловості і укладення генер. договорів з промисловістю з тим, що споживспілки є дольщиками за цими договорами.

17. Встановити, що ЦС не має права вилучати кошти обл. (край.) спож. спілок, а обл. (кр.) спілки не мають права вилучати кошти від райспілок, за винятком відрахувань від прибутків у розмірах до 10%, які стягають обл. (край.) споживспілки від райспілок і ЦС від обл. (кр.) споживспілок.

18. Встановити, що обл. (край.) споживспілки і райспілки можуть купувати товар, минаючи Центросоюз, безпосередньо у держ. промисловості, державної торгівлі і кустарної промисловості кооперації.

Допустити організацію ЦС-ом гуртових торг. організацій для гуртового постачання обл. (край.) спож. спілкам товарів, на яких відсутні обласні гуртові бази промисловості. Ці гуртові операції ЦС можуть провадитися тільки на основі договорів з обл. спож. спілками і з їх доручення.

Гол. Рада Нар. Комісарів Союзу СРСР.

20. вересня 1935 року.

В. Молотов, секретар ЦК ВКП(б.). Й. Сталін.

---

[1]) Спілка — союз. — Ред. »К. Р.«.

[2]) В тім числі очевидно і харківської ВУКОП-Спілки. — Ред. »К. Р.«.

ЯК ВОНО ТАМ ВИГЛЯДАЄ БЕЗ КАРТОК.

Образки з совітського життя, за київським часописом*).

1. Кооперативний день у селі Ставки.

»Постанова Раднаркому Союзу і ЦК ВКП(б) про роботу спож. кооперації на селі зустрінута колгоспними масами, як новий яскравий вияв турботи партії й уряду про розгортання радянської культурної торгівлі на селі. — Одною з перших віргукнулась сільрада села Ставки, фастівського району на Київщині. Уже 30 вересня, як тільки в село прийшли газети з надрукованою ухвалою, сільська рада скликала всіх депутатів[1]), а також колгоспний і кооперативний актив на широкій пленум[2]). Вступне слово виголосив голова сільради Карпо Пилипович Іщенко.

Голова сільради: — Ми скликали вас сьогодні в звязку з радісною для споживача постановою. Сільське господарство нашої країни росте з кожним роком, колгоспи стають більшовицькими, колгоспники — заможними і вимагають більше товарів, більше культури. Раднарком і ЦК нашої партії хочуть, щоб сільська кооперація краще обслуговувала наших колгоспників. Сьогоднішня постанова повинна покласти початок новій роботі кооперації. Слово має тов. Ткаченко.

Ткаченко: — Сьогодні переломний день у житті нашої кооперації. Ось я зачитаю постанову Раднаркому і ЦК (читає текст постанови. Збори напружено слухають)[3]).

Іщенко: Чи є у кого запитання?

Голос з місця: Нехай голова нашої кооперації розповість, чому погано працює сіль. СТ, чому він мало буває в кооперації і як думає працювати в дальшому.

Шуляк (голова сіль. СТ). — У нас було 4000 крб. грошей. Спробуйте з такими грішми щось зробити. Вірно, товарів, яких потребували пайщики, у нас не було. Ми ж одержуємо товари лише з бази райспоживспілки. А тепер, за постановою Раднаркому і ЦК, ми зможемо купувати і на міжрайонних складах і на державних базах і в кустарно-промисловій кооперації. Тепер ви скажіть, чому паї вносите погано? Замість 600 крб. за квартал, поступило 280 крб.

Головченко (колгосп. »XIII-річчя Червоної Армії«): — Пайщик вами незадоволений. Товари погані. Запущена кооперація. Правильно говориться про це в постанові уряду і ЦК.

Демченко (зав. колгоспної ферми): — Чому увечері кооперативна крамниця закрита? Народ іде з роботи, підходить до крамниці, а вона на замку. Продавець говорить: »нічим освітлити крамницю« (!!).

Науменко (колгоспник): — Коли щось треба купити, доводиться спеціяльно їхати до Києва. Там усього вволю.

Костецький (голова колгоспу »XIII-річчя Ч. А.«): — Постанову про кооперацію ми всі схвалюємо. Ось я бачив, якось їдуть наші кооператори з бази, питаю: Що взяли? — Кажуть: Немає нічого. — Як же немає, коли я бачив там мануфактуру й інші товари? Працювати не вмієте! Зовсім неприпустимий такий стан, що за дитячою сорочкою або іншою дрібницею треба їхати до міста.

Голоси: Правильно!

Костецький: У постанові говориться про наступне відкриття 5000 великих сільських магазинів. Це добре.

---

*) »Вісті«, Київ, 3. жовтня 1935, № 228.

[1]) По нашому — радних.

[2]) По нашому заг. сходини.

[3]) Треба справді напружено слухати, аби хоч щось зрозуміти з цієї китайщини, якою писана постанова (друкована вище). — Ред. »К. Р.«.

Головченко: По 3. місяці не було цигаркового паперу[4]) в нашому кооперативі.

Демченко: — Правильно, що постанова говорить про виборність у кооперації. А то призначають на голову сіль. СТ людину, а хто він — нікому невідомо.

Юрченко (голова колгоспу »Червоний Прапор«): — Тут усі говорили про хиби кооперації. А хоч один з нас вніс пай повністю? Треба і нам допомагати кооперації.

Тимошенко: — Правління кооперації скільки існує, то не збирало нас, не відчитувалось[5]). Правда, і наші сільські організації і районні не приділяли уваги кооперації. Тому й робота занепала.

Іщенко: — Так ось, товариші, є пропозиція вітати постанову Раднаркому і ЦК нашої партії (Голоси: правильно!). Далі є пропозиція пожвавити торговельну секцію сільради, щоб вона брала більшу, активнішу участь у роботі кооперації. Дати сюди кращих ударників (голоси: правильно!). І ще пропозиція, щоб крамниця була відкрита до 11-ої години вечора, щоб не було такого стану, коли колгоспники йдуть з роботи, а крамниця на замку.

Костецький: — Постанову треба обговорити на загальних зборах пайовиків.

Голоси: Правильно!

2. В Одесі.

Добре торгують по новому магазини Одесторгу. Ще 30-го звечора завезли до магазинів необхідні продукти, зробили ярлики, прейскуранти. Цілковита протилежність в магазинах міськспоживспілки. Її керовники демобілізувалися — мовляв — постанова про кооперацію має на увазі закриття кооп. магазинів... В цих магазинах немає рису (рижу), вермішелі, макаронів, крупи. Не краще і в магазинах відділів — робітничого постачання залізниці і заводу ім. Січневого повстання.

Рибзбут не підготувався до зустрічі великого попиту. Більше того, всі його магазини і лавки були першого дня закриті.

Одеська ковбасна фабрика продовжує виробляти ті ковбаси, які зовні ніби вигідні підприємству, а не ті, яких вимагає покупець. Зовсім нема високоякісної ковбаси.

Краще всього поставлено торгівлю маслом і мясом — наявність продажу в магазинах держторгівлі великої кількости мяса і масла позначилася зниженням цін на колгоспних базарах. На олексіївському базарі колгоспники сьогодні продавали свинину високої якости по 7 крб. 50 коп. за кілограм, тваринне масло (смалець) вищої якости 15—16 крб., пару курей — 12 крб.

3. У Харкові.

2. X. 1935. Другий день торговлі без карток відзначився поганим завозом продуктів до магазинів. В більшості магазинів міськспоживспілки і в ряді магазинів ВРП нема в достатку олії, дешевих сортів мяса, масла, ковбаси.

Між тим, на бакалійній базі міськспоживспілки застрягло кілька тонн олії. На рибній базі продобєднання лежать шотландські та петрівські оселедці, а в магазинах їх не видно. Продукти осідають на базах. Мясо перевозять, не додержуючи санітарних вимог.

---

[4]) Паперців. — Ред. »К. Р.«.

[5]) Не складало звідомлення. Зовсім природно — коли було призначене з гори, а не обране членами. — Ред. »К. Р.«.

4. В столиці України.

— Потік покупців безперечно збільшився, — говорить директор магазину »Гастроном« № 8 т. Молчанов. — Ми відкрили при магазині мясний ларьок[6]) — отже споживач у нас може зараз купити майже все з продуктів.

Але в цьому магазині не позначені сорти мяса спеціяльними етикетками, касирша не призвичаїлась до нових цін — затримує видачу чеків, сприяє утворенню черг.

Поруч магазин Київторгу № 633. Тут безліч ковбасних виробів, риби, оселедців. Найбільше привертають увагу до себе зразки всілякого борошна, круп, макарон, що в акуратних, чистеньких мішечках виставлені на показ під склом. На них же позначені сорти та ціни.

У продуктовому магазині ВРП заводу »Більшовик« небувале пожвавлення. Перевірити, як іде торгівля по знижених цінах, приїхав сюди директор заводу »Більшовик« т. Вертман.

— Ковбасні вироби є? — запитав у завмага т. Вертман.

— Є.

— Консерви?

— Теж.

Все ж виявився ряд недоробок. На ковбасах немає ярликів з цінами, немає вибору оселедців.

На Боршагівській вулиці притулилась єдина невеличка крамниця Київторгу № 12. У ній всього повно, проте коло прилавку вишикувалася велика черга і один продавець неспроможний своєчасно обслужити покупців.

— Така величезна вулиця, а на ній всього одна крамниця. Хіба не можна тут значно поширити торговельну сітку, аджеж товарів безліч, — справедливо скаржаться покупці.

Розпочався теж відкритий продаж шкільного і письмового приладдя. Всі 19 магазинів (на цілий Київ!? — Ред. »К. Р.«) книгокультурторгу і кіосків добре підготувались до цього дня... Книгокультурторг розподілив по магазинах 500.000 зошитів, 20.000 заг. зошитів і велику кількість олівців, гумок і ін. Немає кольорових олівців. Зовсім недостатня кількість чорнильниць-невиливайок, а попит на них з боку учнів великий. — Обійшовши ряд магазинів, ми всюди спостерігали велику радість дітвори, покупців. Треба сподіватися, що книгкультурторг і інші торгов. організації України налагодять найближчим часом відкриту продаж так само по обласних центрах і по всій Україні.

5. На колгоспних базарах.

Учора знову відкрився на Басарабці ларьок колгоспу ім. Постишева (с. Семиполка під Київом). Спочатку ціна коровячого масла була стара.

— 23 карбованці?? І не соромно вам? — обурюється покупець.

— Та це ж перший сорт... — ніяковіючи відповідає колгоспний.

— А я щойно брала краще за ваше, та платила по 15 крб. за кіло — і покупець витягає з кошика кусок свіжого запашного масла.

Продавець цілу годину даремно простояв за прилавком. А потім, переконавшися, зачинив ларьок. Дізнавшися згодом, з якими цінами торгують інші колгоспи, в рівень з їх цінами почав продавати і своє масло.

З 1. жовтня масло по всіх 14 колгоспних базарах столиці подешевіло на 5—6 і більше карбованців за 1 кґ.

Не досить знижити ціни до рівня державно-кооперативної сітки. Поруч із зниженням цін незрівняно культурнішою стала сама колгоспна торгівля. Про це свідчить пергамент, у який загортають масло, скляна вітрина, в якій переховується весь наявний запас масла, білосніжні халати на продавцях і начищені до блиску чашки вагів, обовязкове загортання покупок

---

[6]) Будку, ятку.

у папір і наявність спеціяльного деревяного ножа, щоб давати масло на пробу. Є спеціяльна пилка, щоб розрізати масло на куски і нарешті, повний наб'р важків — від 50 грамів до 2 кілограмів.

НОВА УКРАЇНСЬКА ПРОМИСЛОВА КООПЕРАТИВА.

У Львові на Знесінні (Львів 24, вул. Словацького 1) новозаснована ткацька кооператива »Комета« вже урухомила свої механічні і ручні варстати, на яких виробляє ріжного роду полотна з бавовни, льну й конопель, рушники, обруси, простирала та вовняні сукна-самоділи. Вже перший виріб полотен та сукон кооперативи є першорядним текстильним матеріялом, що може сміло конкурувати з найкращими матеріялами чужих фабрик.

Кооператива »Комета« скуповує для своїх виробів ручну пряжу (нитки) з льну, конопель і вовни. Тому українське селянство повинно продавати свою пряжу виключно кооперативі — безпосередньо, або через її скупщиків. (Покищо кооператива прядива і клочча не купує).

За готову добру пряжу кооператива »Комета« платить майже подвійну ціну, як за прядиво, клочча чи вовну. Цю нагоду повинно використати наше зубожіле село, яке має аж забагато вільних робучих рук. Для збільшення видайности праці повинні наші прядільниці прясти при помочі коловоротків, що значно приспішують саме прядення.

За пряжу кооператива платить відразу готівкою, а ще радше вимінює за свої полотна та інші вироби.

Сподіємося, що українське громадянство — зокрема наша кооперація — щиро підіпре свою першу ткацьку фабрику, закуповуючи масово її вироби.

З ГОСПОДАРСЬКОГО ЖИТТЯ

ХАОС У ПОЛЬСЬКІЙ РІЛЬНИЧІЙ ОРҐАНІЗАЦІЇ.

Ми свого часу поставилися скептично, коли прийшло до злуки польських господарських товариств, Кулек Рольнічих та... Рільничих Палат (публичного тіла!) в одну орґанізацію п. н. »Звйонзек Ізб і Орґанізацій Рольнічих«. Вже сама сполука дідичівських орґанізацій з Кулками Рольнічими була неприродня, а коли до того прийшли ще бюрократичні »Ізби Рольніче«, то справа була вже цілком безнадійна.

І ось не богато пройшло літ, а склеєний так штучно апарат »репрезентації села« розлітається. При нагоді виборів до управи »Звйонзку« в початку листопада ц. р. у Варшаві не дійшло до згоди, бо дідичівська більшість переперла до ради майже виключно своїх людей і урядовців держави. Внаслідок того делеґати селянства (Кулек Рольнічих) демонстраційно покинули засідання і відсунулися взагалі від праці в »Звйонзку«. Після того почали пресову критику порядків у »Звйонзку«.

Виявляється, що в »загально-хліборобській репрезентації« пішла відразу славнозвісна радісна творчість на великопанську скалю. Зі складок, що вплачували публично-правні Рільничі Палати і господарські товариства (5% від доходів) утворено відразу велику бюрократичну машину, друге міністерство хліборобства. Установлено платні: директорські по 2500 зл., віцедиректорські по 1000 зл. Чимало осіб зпенсіонувалося в міністерстві рільн. і перейшли до »Звйонзку«. Пішли »службові поїздки« з високими дієтами, репрезентаційні прогульки до Парижа, Берліна, Данії і т. д. Секретарка одного з директорів, маючи емеритуру з міністерства рільництва, бере рівночасно пенсію в »Звйонзку«, а крім того має платне заняття в Товаристві заохоти до годівлі коней. В цьому місяці на кошт »Звйонзку« виїхала знова гостинна делеґація до

Франції (аж 7 осіб), щоби там »репрезентувати« польське (збанкрутоване) рільництво.

Такі справи тепер видвигає на верх орґанізація польських дрібних рільників.

ПОЛЬСЬКІ ХЛОПИ ПРОТИ ДІДИЧІВ.

Господарський зїзд рільників ловіцького повіту ухвалив м. і. не приймати власників більших маєтків до Кулок Рольнічих. Делеґат, що ставив це внесення, мотивував його так:

Дідичі (»зємянє«) нашого повіту, а як подають часописи, то і в цілій Польщі, ухиляються від плачення податків, державних і самоврядних, не виплачують робітникам платень, захопили для себе цілість цукрово-бурякових континґентів, розбивають кооперацію і т д. Коли ж працюють в сусп. орґанізаціях, то за цю працю кажуть собі платити не лише політичними привілеями, але й соленою готівкою.

Далі внескодавець відчитав протокол ревізії ловіцького »Окружного Т-ва Орґанізацй і Кулок Рільничих« про рабункову господарку фондами цієї орґанізації, ведену її презесом, дідичем Яновским. (В рахунках найдено: добові по 20 зл. денно, рахунки за обід по 12 зл., за вечерю по 10 зл. і т. д. Презес оплачував з фондів Товариства свій приватний телефон. За один рік 1932 видав на поїздки 1500 зл., на презент (для себе) 145 зл. і т. д. (»Курєр Пор.«).

ДО ПРИЧИН АФРИКАНСЬКОЇ ВІЙНИ.

Нема сумніву, що одною з причин нападу Італії на Абісинію була і є жадоба Італії мати власні засоби новітніх промислових сировин. Італія не має власного вугля, заліза, нафти — цих підстав модерної мирної і воєнної техніки. В Абісинії є це все, ба ще й інші корисні річи; ось і причина »цивілізаційного« запалу італійської держави. На ніщо не здалися пропозиції сера Гора в Лізі народів: прийти в поміч Італії шляхом уділення певних концесій на експлоатацію важніших промислових сировин, де не будь. Мусоліні сказав собі, що Італія мусить мати власні експлоатаційні терени.

Недавно появилася в Лондоні джерельна праця сера Томаса Голланда про світові засоби сировин. У тій праці автор вичисляє такі сировини, як конечні і нічим іншим незаступимі: алюміній, антімон, кадмій, вугіль, хром, мідь, бавовна, ґрафіт, залізні руди, олово, маґнезит, манґан, міка, мокібден, нікель, нафта, ртуть, ґума, сірка, цина, тунґстен, вовна і цинк. Коли зіставити в одній таблиці, які з тих сировин є в якій державі, а яких брак, то виходить такий образ:

	має доволі:	має мало:	немає зовсім:
Анґлія	18 сировин	1 сировин	6 сировин
Злуч. Держ.	12 "	2 "	11 "
СРСР	7 "	14 "	3 "
Японія	3 "	5 "	17 "
Франція	4 "	2 "	19 "
Німеччина	4 "	2 "	19 "
Італія	4 "	0 "	21 "

З того виходить, що між великими державами Італія є в найгіршому положенні що до забезпечення власними сирівцями.

СЕРЕД КНИГ

Brandejs Jan, — La Russie Subcarpathique du point de vue agricole. Paris, Jouve et C-ie, 1935, 8⁰, p. (Extrait de „L'East Européen Agricole, Nr. 13— Avril, 1935).

Розвідка обіймає два розділи. В першім автор подав коротко історію прилучення Прикарпатської України до Ч. С. Р., загальні ґеоґрафічні дані, величину, скількість населення, його національний і віроісповідний склад, найважніші топоґрафчні дані та заняття мешканців. Другий розділ посвячений розглядови економічного і культурного стану населення перед прилученням до Ч. С. Р. та заходи чеського правительства над піднесенням рільної культури Прикарпаття.

Розвідка має пропаґандивний характер і є призначена для міжнародніх чинників. Автор, голова рільничої секції при ґуберніяльнім уряді Прикарпаття в Ужгороді в літах 1924—1934, старається доказати статистичними даними, що чехо-словацька республика сповнила обовязок, даний їй світовою мировою конференцією в Версалю 1919 року, і підняла Прикарпаття на культурний рівень інших високорозвинених рільничих країв середущої і західньої Европи.

В своїй розвідці автор стверджує велику відсталість Прикарпатської України під культурним і економічним оглядом перед її прилученням до Ч. С. Р. Примітивність і нужда населення, це — на його думку — головні причини цього лиха. Прикарпаття припізнило свій розвій на 50—300 літ проти західньої Европи. Це явище вияснює автор ще специяльними причинами і так: 1. спізнена кольонізація (низина Тиси скольонізована в XIII—XIV ст., верховина в XV до XVI ст.); 2. мала густота населення (в XVII ст. 5 мешк на 1 $км^2$, в 1930 — 60 меш.); 3. панщина, кріпацтво, сервітути, які упали в зах. Европі в другій половині XVIII ст., на Закарпатті доперва в XIX ст.; 4. довге панування Турків, які забирали худобу, збіжжа й людий; 5. ріжні віроісповідання — так, що річно замість 300, припадає всего 200 робучих днів; 6. перевага букових лісів (85%), яких ужиточність є дуже обмежена; 7. кліматичні умовини — континентальний клімат і повені, які забагнюють і зарінюють річні долини та роблять їх неужитками або нужденними сіножатями; 8. невластивий розподіл земельної власности (2/3 — це велика посілість — державна, міська, громадська, приватна, 1/3 малі, карловаті господарства: 2—3 га поля для сільської родини у 6 осіб). Такий розподіл унеможливлює застосування всіх економічних і технічних здобутків; 9. неграмотність більшости населення, жертв алькоголю і пошесних недуг.

Почавши від 1919 року, старався уряд Ч. С. Р., як це подає автор, оперти рільництво Зак. України на нових основах, взорованих на західних краях республики (Чехія, Морава, Шлеськ), а саме: змінити екстензивний спосіб управи ріллі на інтензивний та зробити з селянина, який був головно лісовим робітником і рільником давнього типу — модерного хлібороба. Для переведення цього пляну вживало правительство грошевих засобів, пропаґанди і фахового вишколення та старалося: 1. змінити техніку праці (заступити працю волів рільничими машинами, тракторами, головно на низині Тиси); 2. навчити уживання помічних гноїв, компосту; 3. збільшити площу управи ріллі і винниць коштом ліса, пасовиськ й неужитків (в порівнанню до 1921 р. простір ліса змалів на 5%, пасовиськ 10%, неужитків 30%); 4. піднести видатність поодиноких земноплодів через ліпшу управу і уживання ліпших родів збіжжа, бараболі, кукурудзи; 5. поширити управу промислових, стручкових і пастевних рослин, паші, ярин та овочів; 6. впровадити управу цукрових буряків та тютюну; 7. закладати шкілки, досвідні стації, рільничі та господарські школи й курси; 8. змінити випас худоби на годівлю та збільшити годівлю худоби, овець, безрог, коней; 9. вести боротьбу з недугами рослин і домашних звірят та

з шкідниками рільництва; 10. перевести реґуляцію деяких рік (Борислава, Ляториця, Тиса); 11. нести населенню поміч в разі пожару, посухи, граду, морозу і інших нещасть; 12. безробітних рільних робітників виховувати на спеціяльних курсах на інструкторів хліборобства, годівлі товару, під управу тютюну, і на торговців овочами, худобою й пашою.

В 1931 р. отворено для Прикарпаття Рільничу Палату і підпирано розвій хліборобських орґанізацій ріжного роду. При ґуберніяльнім уряді повстали осібні секції, які мали обслужити ріжні ділянки господарського життя, як: водна, ветеринарійна, рільнича, лісна.

Мимо тих всіх зусиль чесько-словацького уряду рільнича продукція Прикарпаття (рослинна і звіринна) виносила ледви 3% цілої продукції Ч. С. Р., рільничий промисл лишився надалі примітивним і недостаточним, збіжжа вистарчає ледви на виживлення низини Тиси, а верховина голодує, нема також вистарчаючого числа худоби; робота в лісі не в силі зарадити безробіттю.

Пригляньмося тепер як виглядають ті дві акції, які моглиби зарадити лихові, а саме 1. аґрарна реформа і 2. рільнича кооперація.

1. Розподіл земельної власности представляється так:

I. державні землі	360.000 га*)
II. громадські і міські землі . . .	272.000 „
III. великі госп. понад 150 га . . .	260.000 „
IV. середні госп. від 30—40 га . .	149.000 „
V. малі госп. від 0—30 га . . .	219.000 „
Разом	1,260.000 га

Малі, карловаті господарства в висоті 2 га займають 17% цілої території. Від 1924 року почала держава переводити в життя земельну реформу. До 1934 розпарцельовано 54.165 га державної і приватної землі на 28.633 родин. В долину Тиси спроваджено кольоністів Чехів. І так з парцеляції скористали коло 90% Українці, в 10% Чехи. Коли візьмемо під розвагу кількість українського населення Прикарпаття, то на парцеляції скористала ледви $^1/_6$ частина української людности, що при великім прирості населення в 20% не може заспокоїти голоду землі і наладнати економічних відносин.

2. Кооперація на Прикарпатті також не розвивається як слід з браку фондів і відповідного зрозуміння. В 1925 р. утворено в Ужгороді дві кооперативні централі; одну для кредитових, другу для споживчих кооператив. В 1933 році було на Прикарпатті кооператив:

кредитових	174
споживчих	96
рільничих	22
мешканевих	3
овочарських	2
молочарських	3
для закупу і збуту	1
виноградарських	7
лісових робітників	5
будівельних	6
інших	14
Разом	333

Найбільший розвій споживчих і кредитових кооператив припадає на 1919—1935 роки. Кооперація існувала на Закарпаттю до світової війни і була залежна від мадярської централі в Будапешті.

Такий зміст брошури. Вістки, які доходять до нас з Підкарпаття говорять, що ще далеко тій країні до того цвитучого стану інших західно та середноевропейських держав, як це представляє автор розвідки.

Олена Степанів.

*) З того 310.000 га ліса, 50 га полонин і поля.

С. Маґаляс: Порадник для освітників. Форми і методи освітньої праці. Львів, 1935. Накладом Тов-а »Просвіта«. Ст. 96, 16⁰.

Це цінна книжка для кожного суспільного діяча, який хоче братися фахово до »просвічування народу« — хоч, як видко з реєстру обговорених тем, це тільки перша частина порадника. Обговорено в цій книжочці покищо такі форми й ділянки позашкільної освітньої праці: 1) освіта і національне виховання (цікаві й вартісні замітки); 2) голосне читання, використання часопису для освітньої праці; 3) використання народніх свят; 4) інформаційно-дорадча праця в читальнях (в практиці в тій формі, як автор радить, майже не до здійснення — отже можна було цей розділ пропустити); 5) використання і орґанізація освітніх віч; 6) аматорський театр і живі образи; 7) кіно, радіо, гри і розваги (за побіжно трактоване!); 8) прогульки і туристика (цінний розділ).

Остають до обговорення на нашу думку ще: бібліотечна справа, самоосвітні гуртки (тут, правда, є вже порадник того-ж автора), і народні університети.

Треба би поповнити реєстр літератури в українській і чужих мовах. Пропущено приміром ужгородський просвітянський порадник А. Животка; є цікава на цю тему чеська й німецька література, яку повинен простудіювати освітній робітник, якщо хоче бути справді фахівцем. У реєстрі літератури треба би завести поділ на: а) абсолютно необхідну і б) додаткову надобовязкову. Не маючи змоги влаштувати своєї школи освітніх інструкторів мусимо їх собі вишколювати через піддання нашій студіюючій молоді відповідної підручникової літератури.

Автору треба бути вдячним, що продовжує свою працю, започатковану »Провідником для самоосвітних гуртків«. **К.**

НОВІ КНИЖКИ.

Mycjuk Alexander. — Filosoficko-metodologická stránka v díle Drahomanova. V Praze, 1934 (Філософсько методологічний бік у творчости Драгоманова. Окрема відбитка з чеського журналу „Slavie“ річн. XIII. зшит. 1), стор. 24, 8⁰.

Mycjuk Al. prof. — Die politischen und sozialekonomischen Anschaungen Drahomanivs (Політичні й суспільноекономічні погляди Драгоманова. Відбитка з наукового видання німецького університету в Празі). Prag, 1934. Стор. 20, 8⁰.

Brandejs Jan. — La Russie Subcarpathique du point de vue agricole. Paris, Jouve et C-ie, 1935, 8⁰, p. 42. (Extrait de „L'Est Européen Agricole, Nr. 13 — Avril, 1935).

Творидло М. — Земельний Банк Гіпотечний. У 25-ліття його діяльности. Львів, 1935, 8⁰, ст. 88.

ЕКОНОМІЧНИЙ СЕМИНАР при Українському Науковому Інституті. Ч. 1. Праця семинару в 1934/35 р. Варшава, 1935, 4⁰, ст. 25 (Літоґрафоване видання).

УЧИТЕЛЬСЬКИЙ КАЛЄНДАР на 1936 рік. Львів, Взаїмна Поміч Українського Вчительства, 1936, 16⁰, ст. 64.

КАЛЄНДАРЕЦЬ УКРАЇНСЬКОГО КООПЕРАТОРА на 1936 рік. Рік видання VII. Львів, РСУК, 1935, 16⁰, ст. 120.

Редакція закликає всіх своїх читачів і прихильників складати пожертви на Український Дім для Музею Визвольної Боротьби України в Празі. Музей ВБУ святкує в цьому році ювилей свого першого десятиліття. Повинністю всього українського громадянства є відгукнутися на цю видатну культурну подію своїми пожертвами на Український Дім для Музею. Хто скільки може, але всі дадуть Музеєві свій ювилейний дар і таким способом візьмуть участь у великому національному святі.

Пожертви посилати на адресу п. директора Музею проф. Д. Антоновича: Prof. A. Antonovyč, Praha, Nusle, 245. Č. S. R.

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem. Поштове оплачено гуртом.